

Thomas van Slobbe

Een vlechtheg
heeft geen haast

met

Handleiding heggenvlechten

door Jef Gielen

Van Thomas van Slobbe verschenen,
onder meer:

Bij Uitgeverij Babylon-De Geus:

*De toekomst is al onder ons; kleine verhalen
van duurzaamheid en inspiratie* (1997)

Bij Uitgeverij wAarde:

Het verdriet van de korenwolf (1999)

De bevrijding van het landschap (met Marius
de Geus; 2000)

De koe en het Nederlandse landschap (2001)

Koeien Kijken! (tweede druk, 2002)

Archaeopteryx... zand erover (met Cornelia
Bruinewoud; 2002)

Bij International Books:

*Fences and Freedom; the philosophy
of hedgelaying* (met Marius de Geus; 2003)

Een vlechtheg heeft geen haast

Thomas van Slobbe

Een vlechtheg heeft geen haast

*Mijmeringen over
natuur en gezondheid in een
ontspannen samenleving*

*met Handleiding heggenvlechten
door Jef Gielen*

© 2002, Uitgeverij wAarde
Distributie boekhandel Uitgeverij Jan van Arkel
Tekst Thomas van Slobbe
Illustraties Jaap Dirkmaat
Tekst & illustraties bijlage Jef Gielen
Vormgeving Karel Oosting

ISBN 90 76661 05 7

NUR 944/323

Voor mijn zoon Sacco,
en zijn dans met de balans

Inhoud

Deze mensen hakken dus jonge bomen om ...
echter zonder ze geheel door te hakken
13

... legt de mens dit monster zijn wil op
in een handomdraai?
23

Van oudsher immers zingen nachtegalen,
alleen voor hen die onbereikbaar zijn
33

Wij willen ons in steen en plant vertaald zien
45

Hoe gebrekkig sluiten de grenzen van de mensenstaten!
57

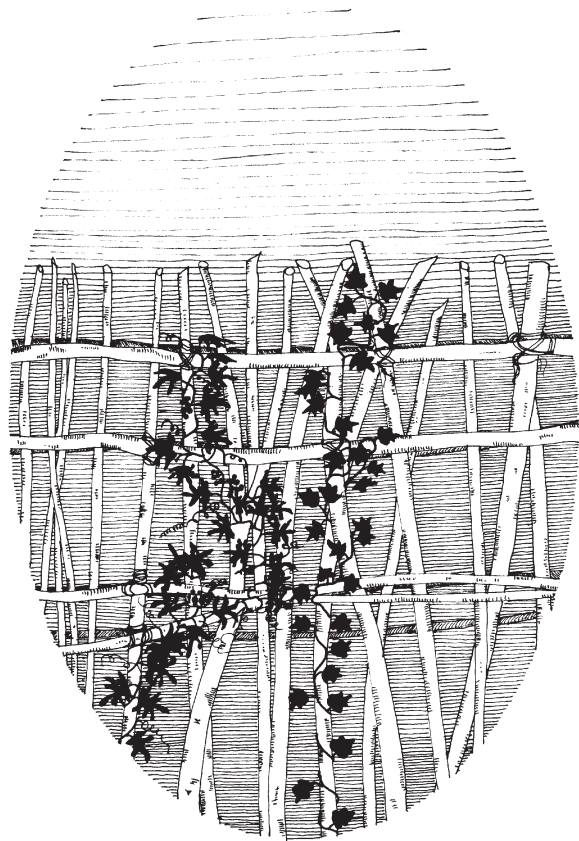
... wat, als je even niet zou kijken,
je dan misschien vanuit een ooghoek ziet
67

Goede heggen maken goede burenen
75

Noten
80

Verantwoording
82

Bijlage Handleiding Heggenvlechten
87

Deze mensen hakken dus jonge bomen om ...
echter zonder ze geheel door te hakken
(Julius Caesar)

Het land is nat, laarzen blijven in de modder steken en het vocht dringt tot diep in je botten door. Er is een zon, maar deze schijnt zo flets en krachteloos door het wolkendek, dat wij er geen warmte aan ontlennen. Toch is iedereen goed te spreken. Het is ook een feestelijke gebeurtenis: voor het eerst sinds vele, vele jaren vlecht een nieuwe generatie heggenvlechters zij aan zij met de oude garde. “De come-back van de vlechthege” kopt een krant, want het aloude ambacht was bijna opgegeven.

De heer Jansen, een 92-jarige heggenvlechter uit Beugen, duikt onvervaard de struiken in, zijn hiep (het traditionele heggenvlechtersgereedschap) hoog geheven. Naast hem staat Zjoske, 19 jaar oud, ‘Black-metal’ in een legerjasje met piercings in haar neusvleugel en onderlip. Samen buigen ze de struiken om. Onderaan de stammen maken ze een inkeping, zodat de stammen schuin op elkaar kunnen worden gestapeld, als een soort visgraat, in de lengterichting van de heg. Gestaag werken

ze door, struik na struik, totdat de heg een mooie, strakke structuur krijgt. Om de vijf, zes struiken wordt een struik tegendraads gelegd, waardoor een hecht vlechtwerk ontstaat waar geen koe of stier doorheen kan. Intens genietend zie ik hoe het werk vordert. Het gaat niet snel, maar dat is natuurlijk geen enkel punt. Een vlecht-heg heeft geen haast.

Zij zal zich nooit laten opjutten. Geen heg zal groeien voordat de struiken goed en wel in de bodem geworteld zijn en zelfs dan houdt iedere heg 's winters de nodige rust. Een heg ademt met het ritme van dag en nacht; van voorjaar, zomer, herfst en winter.

Dat maakt heggen ook zo mooi: ieder seizoen, ja iedere dag staan ze er anders bij. Wie dagelijks langs zijn of haar heg loopt, achter in de tuin, op het land of aan het erf, maakt één lange ontdekkingsreis. De hele wereld trekt aan je voorbij. Vlinders, net aangekomen van hun fladdertocht uit het verre Egypte, rusten op een heggenroos, een onweersbui uit Engeland doet de beukenbladeren sidderen en een buizerd vangt zijn laatste muis voor hij naar Scandinavië vertrekt. En als op een warme midzomernacht duizend vuurvliegjes in prille paringsdans de heg verlichten, is iedere hang naar Hollywood voor lange tijd gestild. Om de wereld te leren kennen, hoeft men zijn tuin niet te verlaten.

Oude literatuurfragmenten wekken de indruk dat dit altijd al zo geweest is. In het mooie boekje “Vlinder-

portret” van Boudewijn Corstiaensen lezen we een 19de eeuwse tekst van E.J. Potgieter:

“Voorzichtig, Jaepie”, riep de oude.

Het kind was de gevaarlijke plek al ontweken – het liep een vlinder na, die uit een boom voor de woning naar de haag van den moestuin fladderde, en er op den meidoorn neerstreek, binnen, ja binnen het bereik van het handje, dat hem grijpen wou ...

Maar zie ...

Daar vlogen zij op, en zweefden hoog boven de berken, welke aan de andere zijde van het huisje de wacht hielden bij de hekdeur van het erf.¹

Heggen – gelijk woorden – vernieuwen zich van dag tot dag zonder hun ouderdom te verliezen.

Het gevoel dat je krijgt bij restanten van een stokoude vlechthege valt met geen pen te beschrijven! Het is bijna of je alle ervaringen van de heg – die letterlijk in het hout gegrift zijn – voor je ziet. Want iedere heg en ieder landschap heeft zijn eigen verhaal.

Het Maasheggebied, waar de heer Jansen en Zjoske zij aan zij hebben staan vlechten, bestaat uit een fijnmazig netwerk van heggen dat duizenden jaren oud is. Oude Romeinse wegen snijden dwars door de heggen heen, waaruit kan worden afgeleid dat de heggen ou-

der dan de wegen zijn. In het oorlogsdagboek “De Bello Gallico” van Julius Caesar zijn al aantekeningen over de vlechthekken te vinden.

Hoe is dat in de Romeinse tijd gegaan? We horen feitjes, soms gelardeerd met een aansprekende anekdote. Maar vandaag de dag krijgen wij al genoeg indrukken te verwerken en vergeten daardoor vaak om bij die feiten stil te staan. Als we niet uitkijken glipt de geschiedenis ons zo door de vingers.

Dat is jammer, want zoals een struik leeft bij gratie van zijn wortels, zo zou onze hele samenleving niets zijn zonder de geschiedenis die haar gevormd heeft.

Hoeveel mensen weten, bijvoorbeeld, van de ontzagwekkende, eeuwenoude dassenburchten – groter dan de Ridderzaal, ouder dan de Dom van Utrecht – die in ons eigen land te vinden zijn? Verscholen onder de heggen, in bossen en bermen, bevinden zich hele gangenstelsels die samen een oppervlak van welhaast een heel voetbalveld kunnen beslaan. Met verschillende verdiepingen. Generatie op generatie das bewoont deze burchten en bouwt ze verder uit.

Ik zit wel eens naast zo’n burcht, ’s avonds met niets dan muggen en schemering als gezelschap, in de hoop één of meer van de dassen te zien als deze, in de luwte van het duister, uit de diepten van hun burchten tevoorschijn komen; op jacht naar voedsel.

Veel vlechthekken hebben niet alleen generaties dassen overleefd, maar hebben – lang daarvoor – al oog in oog gestaan met de Romeinse keizer Julius Caesar.

De gedachte dat dit dezelfde heggen zijn, die wij hier voor ons zien, is adembenemend!

Schijnbaar is er niets veranderd. Ook nu laten de struiken ieder najaar hun blaadjes vallen, precies als vroeger. Ook nu schieten de nieuwe blaadjes ieder voorjaar weer fris uit de knop, kleuren ze groen en bieden ze een huis aan tal van nestelende (en jagende) vogels. Heggen zijn waarlijk ‘forever young’ en stokoud tegelijk.

Hoe zou dat zijn gegaan, tijdens die Gallische oorlog, de “Bello Gallico”?

Honderden soldaten – lijkt me – zwaar bepakt met schild, lans en borstplaat, liepen allemaal keurig in het gelid. Versleten sandalen en blaren, blauwe plekken, schrammen en spierpijn. Dag na dag en uur na uur marcheren, in regen en in zonneschijn, waarschijnlijk toegeschreeuwd en opgejut door een legeraanvoerder waar je natuurlijk binnen de kortste keren een hekel aan krijgt. Onderwijl ook: een zekere trots om tot het onverslaanbare Romeinse leger te behoren. Fier. Onverschrokken. Als langs een liniaal in kaarsrechte lijnen van A naar B marcherend. Van B naar C. Van Y naar Z.

En dan opeens, ergens rond een (in hun ogen) onbeduidend gehucht, stuit de colonne op een vlechthege. De-

zelfde vlechtheg die wij onlangs gerestaureerd hebben. De eerste soldaten proberen de takken achteloos opzij te slaan, want de legereenheid moet tenslotte verder. Maar het zwaard blijft steken in een hechte structuur van stammen, takken en doorns.

Ietwat geïrriteerd duwen de andere soldaten hen in de rug. “Schiet eens wat op, jullie! We moeten verder!” Eén of twee van je meest stoere kameraden banen zich een weg naar voren. “Kom, laat ons maar even...” Er ontstaat een opstopping en verwarring. Je kunt er niet door, het hout is simpelweg te kunstig in elkaar gevlochten en met elkaar vergroeid. Je kunt er niet eens doorheen kijken. De meest luie Romeinen accepteren de vertraging en vlijen zich in het gras.

En dan opeens, op een grote schimmel, Julius Caesar zelf. Niemand had hem zien aankomen. “Rare jongens die Hollanders,” denkt Caesar. Hij stapt van het paard, gaat in het gras zitten en pakt zijn dagboek tevoorschijn. Tijd voor een nieuwe aantekening:

“(Deze mensen) ... hakken dus jonge bomen om, echter zonder ze geheel door te hakken, buigen ze en vervlechten de in de breedte groeiende takken, voegen doorn- en braamstruiken ertussen en zijn zo in staat deze heiningen tot een verschansing als een muur te vormen, zodat men er niet alleen niet door kan dringen, maar er zelfs niet doorheen kan kijken.”

De verwondering van Julius Caesar staat niet op zichzelf. Tijdens speurtochten door archieven en musea, duikt de heg vaak op, telkens weer even onverwacht. Onze nationale held, met de kleine naam en de grote daden, Piet Heyn had op zijn wapenschild een ‘Pietje’, een vogeltje, en een ‘Heyn’: een omheining in de vorm van een vlechtheg. Ook op schilderijen van Breughel en van Vincent van Gogh zijn vlechtheggen te zien. In 1625 dichtte Vondel:

*“Hier groeit en bloeit het welige koren,
omheind met stekelige doren ...”*

Iedere wandeling langs de heggen is gelijk ook een wandeling door de geschiedenis.

Op loopafstand van de heggen staat in het Maasheggengebied een oude boom die veel van de veranderingen in het landschap aan den lijve heeft meegemaakt. ‘De duizendjarige linde’ wordt deze genoemd; hij staat langs een weg bij Sambeek, iets ten noorden van Vierlingsbeek.

Oorlogen heeft deze boom overleefd, ze heeft het land zien moderniseren. Ze heeft alles zien veranderen en toch ook gelijk zien blijven. Honderd jaar geleden, op 2 september van het jaar 1901, werd zij zwaar gehavend door een storm. Het Boxmeers weekblad deed daar indertijd verslag van:

“De oude linde, die als een reus Goliath zooveel jaren, ja eeuwen met de meeste attentie den ingang van ons dorp aan de zuid-zijde heeft bewaakt, die oude Linde is zwaargewond neergestort. Het was de trots van Sambeek. Vreeselijk kraakte het toen het feit plaats greep. De westelijke adem wierp haar neer en ontnam haar haar kroon en fierheid. Zij is van heinde en ver overbekend. Jaren en jaren strekte zij reizende karavanen tot nachtverblijf; zij spreidde dan, evenals eene klokken, hare vleugelen uit en schonk allen eene schuilplaats. Onder haar loof en takken vond men steeds asten. De duitsche broeders hadden daar hun Heimat. Onder haar takken telde de straatmuzikant zijn schat. Wie weet of onder haar takken niet meer dan een moordenaar heeft gerust. Nog staat zij, maar zeer gehavend en zonder sieraad op haar plaats, misschien nog eenige jaren en dan zal haar bestaan weldra tot het verleden behooren.” ²

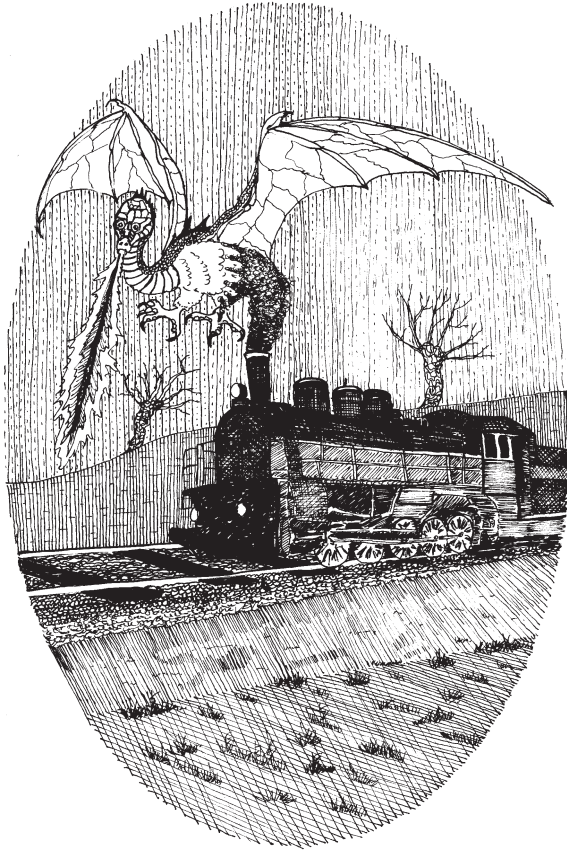
De boom, die indertijd bijna was afgeschreven, staat nog steeds fier overeind. Haar uitzicht is drastisch gewijzigd. Het lijkt wel of huizen als paddestoelen uit de grond geschoten zijn en waar ooit de straatmuzikant ging zitten, razen nu de auto's heen en weer.

De linde laat zich hierdoor niet van de wijs brengen. Iedere herfst laat ze als vanouds haar bladeren vallen en ieder voorjaar kleurt zij haar kruin weer groen.

En het valt niet uit te sluiten dat ook dezelfde heg, waar Vondel zich door heeft laten inspireren, vandaag de dag nog rustig langs het koren staat.

* * *

... legt de mens dit monster zijn wil op
in een handomdraai?
(Friederich von Raumer)

Waar wij heggen vlechtten om de natuur een extra impuls te geven, werden in de Middeleeuwen de heggen gevlochten om de natuur juist zoveel mogelijk buiten te sluiten. 'In vrede gelegd' heette het in die dagen als er weer een erf of akker door middel van vlechtheggen was afgeschermd. Vredig, omdat de woeste wolven daar niet meer konden komen.

In die zin past de vlechtheg in een lange traditie van de zich meer en meer aan de natuur ontworstelende mens, in het verhaal van een mensheid die de natuur meer en meer op afstand hield, zonder tegelijkertijd haar fascinatie ervoor te verliezen.

De natuur is immers ontzagwekkend en beroert de meeste mensen tot het diepste van hun ziel. En dat is angstaanjagend. De Romein Augustinus Aurelius waarschuwde dat mensen zichzelf kwijt zouden raken, als ze zich zouden overgeven aan een te hechte omgang met de natuur:

“En de mensen gaan om de hoogten van de bergen te bewonderen en de machtige golven van de zee en de brede stromen van de rivieren en de onmetelijkheid van de oceaan en de loop van de hemellichamen, en zij verliezen daarmee zichzelf.”³

Natuur was hem te machtig. Te mysterieus. En veel te ruig.

De ervaring leert dat een lieflijk landschap van de ene op de andere dag kan veranderen in een bron van ellende en gevaar, in een slagveld van striemende regens en angst-aanjagende windhozen. Terwijl twee, drie dagen later de rust er net zo makkelijk is weergekeerd en het arge-loze gezang van de leeuwerik iedere herinnering aan de storm weer doet vergeten. De oerkrachten van de natuur zijn onvoorspelbaar. Je weet nooit waar je aan toe bent.

Pakweg honderdvijftig jaar geleden, toen het geloof in de helderheid en hanteerbaarheid van het verstand steeds groter werd, keerden steeds meer mensen zich daarom af van de natuur. ‘Ik denk dus ik ben’ was het adagium en een hevige regenbui had daarmee niets van doen. Rijke mensen die indertijd per koets naar hun vakantiebestemming werden vervoerd, lieten zich letterlijk blinddoeken als ze over de Alpen trokken. De aanblik van grillige rotspartijen en diepe, steile ravijnen zou hun geordend wereldbeeld teveel doen wankelen. Ze konden dat niet

aan en sloten zich daarom de ogen. Pas als ze op de glooiende laagvlakten van Italië waren aangekomen, mocht de blinddoek weer af.⁴

Dit voorbeeld geeft goed aan hoe bewust mensen de orde, netheid en overzichtelijkheid van hun zelfgeschapen omgeving verkozen boven het ‘wilde’ leven van de natuur.

Dit gebeurde niet alleen uit angst voor het onpeilbare, onvoorspelbare karakter van de natuur, maar vaak ook puur uit lijfsbehoud. Natuur stond voor roofdieren, watersnood en ziektekiemen. De uitdaging om daar paal en perk aan te stellen was uiterst legitiem.

De industriële revolutie kwam daarbij goed van pas. Tal van technische ontwikkelingen maakte het mogelijk de afstand tot de natuur nog meer te vergroten. Ziektes werden effectief uitgebannen en tal van (lokale) natuurrampen konden worden voorkomen of tenminste ingedamd. Zo werd de gemiddelde levensduur van mensen verlengd, maar kon ook de kwaliteit van leven – met name voor oudere mensen – worden verbeterd. Gedreven door deze successen werd er zwaar geïnvesteerd in mogelijkheden om steeds minder afhankelijk te worden van de ogenschijnlijke ‘rommeligheid’, de traagheid en de onvoorspelbaarheid van de natuur.

Maar langzaam, héél geleidelijk, verschoven de redenen waarvoor deze onafhankelijkheid werd nagestreefd. Waar het eerst ging om gezondheid, veiligheid en beheersbaarheid, kwamen nu andere motieven om de hoek

kijken. Luxe, rijkdom en comfort, met in hun kielzog een golf van behoeften.

De behoefte aan maakbaarheid bijvoorbeeld. De drang om alles te ordenen en te bestemmen. De tot in extremo uitgebouwde honger naar bereikbaarheid. De hang naar efficiency en een onstilbare honger naar snelle resultaten.

Snelheid – de moeder van alle haast – werd begerenswaardig.

Met alle inventiviteit die haar ter beschikking stond ging de westerse mens aan de slag om deze behoeften te bevredigen. En de inspanningen wierpen vruchten af: zo werd de afstand tussen verschillende gebieden, dankzij de uitvinding van treinen en auto's, opeens gereduceerd tot de prijs van een kaartje (of benzine) en een redelijk nauwkeurig in te plannen reistijd.

Dit riep natuurlijk ambivalente gevoelens op. Mensen waren diep onder de indruk van de versnellingen en de ongekende mogelijkheden die dit bood. Hand in hand met de fascinatie kwamen ook de aarzelingen en de vragen. Hoe kan iemand, die ingesteld is op het ritme der seizoenen, begrijpen dat een trein het gehele jaar op gelijke tijden rijdt? Kan er zomaar van de ene op de andere dag een rails door het land worden gelegd, op plaatsen waar voorheen slechts grasland was? Het kan toch niet de bedoeling zijn dat men van de ene op de andere mi-

nuut van biotoop tot biotoop rijdt, zonder stil te houden in het overgangsgedebied?

Hoezeer mensen onder de indruk van de versnelling waren, leren wij uit het verslag dat Friederich von Raumer – in 1835 – schreef over de legendarische, eerste trein tussen Liverpool en Londen. In zijn woorden nemen de ontwikkelingen bijna mythische proporties aan:

*“De vurige draak, vooraan, staat te snuiven, te grommen en te brullen tot de twintig wagons zijn vastgemaakt aan zijn staart, en hij trekt ze, lichtvoetig als een kind, over de rails met een extreme graad van snelheid. Een pad was door de bergen heen gehakt, valleien waren opgehoogd; de draak gooit vonken en vlammen in de nacht van een geweldige tunnel. Maar ondanks al het geweld en ondanks al het gegrom legt de mens dit monster zijn wil op in een handomdraai.”*⁵

De wereld veranderde snel. Verbaasd en verdoemd keken de koeien op, wanneer er weer zo'n vurige draak door de velden vloog. Bladeren ritselden in de 'slipstream' van de trein, hazen verlieten verschrikt hun leger, vogels vlogen krijsend in het rond.

Voordat onze voorouders het goed en wel beseften, was snelheid alom tegenwoordig. Het werd een integraal deel van onze zelfgeschapen werkelijkheid. Voor ons, die nadien geboren zijn, is deze snelheid niet of nauwelijks meer uit ons leven weg te denken.

Snelheid is overal om ons heen; wij kunnen, zelfs als we het niet kunnen zien, de effecten ervan voelen. Snelheid is zowel krachtig als immaterieel, als de turbulentie van een bewegend voertuig, als de stuwkracht van een vliegtuig, als een goed idee. Snelheid kan ons omver blazen.

Men kan zich afvragen in hoeverre Von Raumer gelijk had met zijn stelling dat de mens ‘dit monster’ zijn wil op kan leggen in een handomdraai. Gaandeweg is snelheid van een ‘hulpmiddel’ immers bijna een doel op zichzelf geworden, met een geheel eigen, bijna zelf genererende, dynamiek.

*Als snelheid steeds vlugger gaat,
waar brengt het ons dan zo snel heen?*⁶

Een aantal ambachten – waaronder de kunst van het heggenvlechten – passen moeilijk in dit nieuwe tijdsgewricht.

Een heg vlecht je immers niet zomaar één, twee, drie. Een goede vlechtheg heeft tijd nodig. Ambachtelijke heggenvlechters, de echte liefhebbers van het vak, kunnen een struik zó leggen, dat deze over twintig, dertig jaar de structuur van de heg ten goede komt. Heggenvlechten wordt daarmee iets als het bouwen van kathedralen: de mensen die er aan beginnen, weten dat ze de voltooiing nooit zelf zullen meemaken. Dit leidt tot een zekere bescheidenheid; de heg is er niet alleen voor ons,

simpelweg omdat hij ons gemakkelijk overleeft. “Boompje groot, plantertje dood,” wordt wel eens – een beetje laconiek – gezegd. Daar gaat een heel aparte beleving mee gepaard. De heg planten wij niet alleen voor onszelf en de struiken vlechten wij voor meer dan eigen gebruik of genot.

Deze bescheidenheid, en de innerlijke rust die daarmee samengaat, laat zich moeilijk rijmen met de gevolgen van de versnelling en afstandelijkheid die in toenemende mate het straatbeeld bepalen.

Daarbij komt dat mensen – onder invloed van de met versnelling gepaard gaande toenemende mobiliteit – veel vaker gaan verhuizen (en veranderen van baan). Het wordt steeds moeilijker voor mensen om een reële binding aan te gaan met de eigen leefomgeving, en de bomen en heggen die daar geworteld zijn.

Dit alles leidt tot vreemde situaties: Veel mensen zijn oprecht onder de indruk van de (potentiële) ouderdom van vlechtheggen en de zorg van generatie op generatie heggenvlechters waarmee het op leeftijd komen van de heggen begeleid wordt. De gedachte dat een heg al gevlochten werd, ruim voordat wij zelf geboren zijn, maakt veel indruk. En ook als je in detail vertelt hoe dat indertijd gegaan is, knikken mensen instemmend. Ja! Dat is mooi! Maar zogauw het om een vlechtheg in onze eigen tuin, of op ons eigen erf, gaat, willen veel mensen toch graag dat het ‘voor deze éne keer’ bij hen wat sneller gaat.

Bepaalde vlechtstijlen, zoals de *smalle tuyn* die in de handleiding achter in dit boek beschreven wordt, zijn dezer dagen populair omdat daarmee in korte tijd een redelijk ondoordringbare structuur gerealiseerd wordt. Het rasterwerk van kastanjestaken en wilgentenen dat hierbij wordt opgezet geeft immers al meteen een (hoge) hekstructuur, terwijl de struiken die daarin geplant worden, dankzij de steun van deze staken relatief snel opkomen.

Met name bij tuinen, waar men graag snel een goede afscherming wil, is deze stijl uitermate geschikt.

Toch spreekt dit verlangen naar snel resultaat van een dubbele, wat kinderlijke houding waar ik mezelf ook wel eens op betrap. Een houding die onmiskenbaar beïnvloed is door de versnelling en het geloof in maakbaarheid van onze samenleving: mag ik een eeuwenoude vlechtheg die binnen drie weken al op leeftijd is?

Daarbij komt dat het respect voor de zorg en ambachtelijke benadering van vorige generaties heggenvlechters velen er niet van weerhoudt om te verzuchten dat het wel tijdrovend werk is.

De aandacht en het geduld die ons zo aanspreekt, brengen we zelf nauwelijks meer op.

Het spreekt voor zich dat veel landschapelementen onder dit gebrek aan aandacht te lijden hebben. Heggen worden veel minder vaak gevlochten dan vroeger het ge-

val was. En velen kunnen de verleiding niet weerstaan, om maar helemaal van heggen af te zien en snel wat strengen prikkeldraad te spannen.

In totaal zijn in ons land – alleen al in de twintigste eeuw – circa 200.000 kilometer aan heggen, hagen en houtwallen verdwenen. De kerkuilen zijn de plekken kwijtgeraakt waar zij op veldmuisjes konden jagen en de dassen hebben geen beschutting meer als zij 's avonds op zoek naar voedsel uit de bossen tevoorschijn komen.

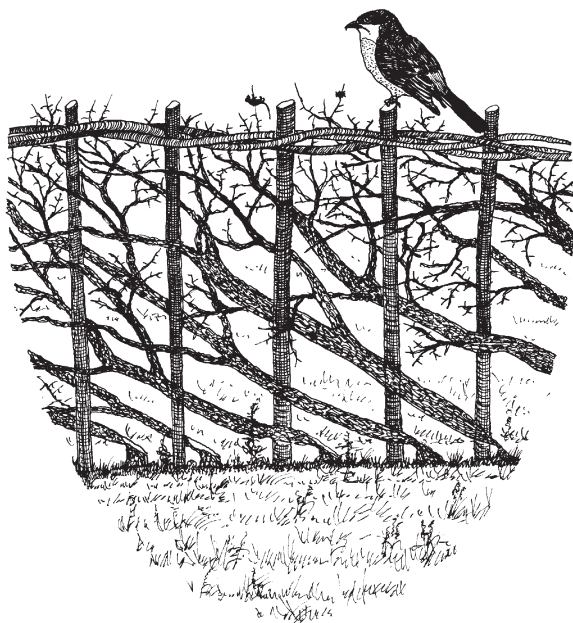
De wilde appelboom, ooit zo prominent aanwezig in het Nederlandse heggenlandschap, raakte zelfs bijna uitgestorven. Op een gegeven moment waren er in het gehele land nog maar tachtig exemplaren van deze soort te vinden, veelal zo ver van elkaar verwijderd dat bevruchting niet meer mogelijk was. Gelukkig is van deze laatste wilde appelbomen voldoende zaad gevangen om deze boom-soort weer 'terug' te kweken. Wij hebben een aantal prachtige meerstammige wilde appels in onze heggen staan.

Ooit heb ik aan de burcht van één van de allerlaatste toen in leven zijnde wilde korenwolven gestaan en de eenzaamheid die me daarbij overviel, valt niemand toe te wensen.

★ ★ ★

Van oudsher immers zingen nachtegalen,
alleen voor hen die onbereikbaar zijn.

(Ivo de Wijs)

Iedere ochtend kom ik, als ik naar mijn werk loop, langs een meidoornheg waarin onder meer hulst, es en ege-lantier te vinden zijn. Het is een prachtige heg, die een klein veldje en een beekje afschermt en omlijst. Ideaal om te vlechten. Twee jaar lang denken we al dat de tijd rijp is om met het leggen te beginnen, maar iedere keer als we daadwerkelijk de hiep ter hand willen nemen – en de struiken nog eens goed bekijken – moeten we vaststellen dat het toch beter is nog één seizoen te wachten. De struiken zijn nog niet allemaal op hoogte.

Misschien juist omdat ik er iedere dag langs loop, valt het op hoe langzaam sommige struiken groeien. Daarmee bedoel ik niet zozeer die soorten waarvan bekend is dat ze langzaam groeien, zoals hulst, maar bijvoorbeeld ook gewone meidoornstruikjes. Als er drie, vier struikjes naast elkaar staan kan het goed gebeuren dat er eentje heel laag bij de grond blijft, terwijl de andere bij wijze van spreken hemelhoog uitschieten.

De traagheid en onverstoorbare kalmte van deze heg is een beetje frustrerend omdat we graag aan de heg beginnen, maar is bovenal een verademing in een wereld die steeds jachtiger wordt.

Dat is iets waar ik veel over nadenk.

Is het ongeduld, waarmee mensen wachten tot een heg wat meer gegroeid is, niet hoogst eigenaardig? Zijn wij, mensen, in onze hang naar efficiency en luxe, veel te ver doorgeschoten?

Wat zegt het over ons, als we bijna verontwaardigd zijn omdat de natuur en het ritme der seizoenen hun ‘werk’ niet snel genoeg doen?

In kranten en rapporten lees ik dat één op de tien werkende mensen in onze samenleving aan burn-out lijdt⁷ en dat het aantal langdurig zieken en arbeidsongeschikten naar de één miljoen mensen loopt. Een kwart van de Nederlanders heeft psychische problemen.⁸

Dat is nogal wat.

Ik loop door het veld, in de hoop dat deze wandeling me voldoende rust zal geven om deze gegevens te doorgronden. Wat zegt het over onze samenleving dat zoveel mensen aan burn-out lijden?

De geuren van het land hebben een kalmerende invloed. Ik ruik het zoete aroma van de eerste lentebloesems, de vet-te geur van de klei die ik in mijn handen fijn wrijf, en op een gegeven moment zelfs de penetrante geur van verschroeid rubber – die de aanwezigheid van een vossenhol verraad.

De zon zakt achter de bomenrij en kleurt de hemel purperrood. In de verte laat een koekoek van zich horen. Dichter in de buurt schiet een steenuiltje uit de holte van een boom tevoorschijn, om met een luide, bijna verontwaardigde kreet achter de heg te verdwijnen. Ik kijk het diertje zolang mogelijk na. Het licht van de ondergaande zon geeft de heg een felle, oranje, rode tint die prachtig overeenkomt met de ogen van een merel die haar nest verdedigt.

Statistische gegevens zijn nooit eenvoudig om mee om te gaan. Tegenover ieder feitje kan wel een ander feitje gevonden worden, dat exact een andere kant op lijkt te wijzen. Bijna alles is bewijsbaar; inclusief het tegendeel.

Ook met het ‘levenloze’ karakter van grote getallen heb ik moeite. ‘Percentages’ ademen niet en het is daardoor heel moeilijk ze op waarde te schatten. Als we niet uitkijken blijft ‘een kwart van de Nederlanders heeft psychische problemen’ in abstracties steken, terwijl het toch echt om warmbloedige, levende mensen gaat; om vrienden, bekenden, mensen die we dagelijks ontmoeten.

De feiten raken me vooral doordat ik persoonlijk een aantal mensen ken, die gespannen of overspannen zijn. Zeker wanneer zij langdurig – bijna structureel – tranquillizers of antidepressiva gebruiken, kan de omgang met deze mensen een uitermate frustrerend gevoel van onmacht geven. Gesprekken worden gefilterd door medicijnen en emoties worden chemisch bijgekleurd.

Het structureel en langdurig gebruiken van medicijnen roept vragen op. Tranquillizers en antidepressiva onderdrukken de problemen, waardoor de effecten van fysieke en emotionele spanningen minder worden. Helaas blijft de bron van alle ellende meestal buiten beschouwing. Heeft deze vorm van effectbestrijding niet het gevolg dat de oorzaak ongemoeid blijft en de problemen van, bijvoorbeeld, een overspannen werkklimaat alleen maar groter worden? In zijn nieuwste boek “The posthuman society” werkt de gezaghebbende Amerikaanse filosoof Francis Fukuyama dit risico uit. Hij waarschuwt voor een te groot geloof in de maakbaarheid van gezondheid. Als we te snel en op te grote schaal naar medicijnen grijpen, glijden we langzaam af tot een nieuw soort menszijn, waarbij een kunstmatige, chemische regie van de hersenen gemeengoed is geworden.

Het alternatief is bijna te simpel om waar te zijn: zorgen dat het leven, wonen en werken in Nederland wat gezonder en minder gespannen wordt.

Ik ben geneigd te denken dat veel van de spanningen, waar mensen tegenwoordig onder gebukt gaan, op zijn minst ‘verzacht’ zouden kunnen worden als men weer wat meer binding met de natuur zou aangaan.

Een wandeling langs de heg kan heel gezond zijn.

Diverse onderzoeken lijken mij daarin gelijk te geven; zij tonen aan dat ‘omgang met natuur’ ontspanning geeft. Mensen die in direct contact met de natuur staan, zijn gemiddeld veel gezonder dan mensen die helemaal los van de natuur staan.

In een recent essay van Alterra in samenwerking met de Gezondheidsraad⁹ wordt verwezen naar een inmiddels klassiek geworden onderzoek waarin wordt uitgezocht welk effect de natuur heeft op de manier waarop zieke mensen weer gezond worden. Daaruit blijkt dat patiënten die na een galblaasoperatie in een kamer liggen met uitzicht op bomen, sneller herstellen en minder sterker pijnstillers nodig hebben, dan patiënten in een kamer met uitzicht op een bakstenen muur.¹⁰

Mensen in ziekenhuizen kunnen simpelweg eerder naar huis, als ze vanaf hun ziekbed de vogels horen fluiten en het spel van licht en schaduw in de boombladeren kunnen gadeslaan. (Dit is niet alleen van belang voor de patiënten zelf, maar heeft ook invloed op de wachttijden!)

Bewezen is dat studenten, die op slaapzalen wonen met uitzicht op natuur, zich beter kunnen concentreren

dan medestudenten met uitzicht op een stedelijke omgeving.¹¹ Een vergelijkbaar onderzoek leert dat gevangenen die uitkijken op grasland en op bos zich minder vaker ziek melden dan gevangenen die uitkijken op een stenen binnenplaats.¹²

Het is de vraag in hoeverre deze onderzoeken nodig zijn. Iedereen kan immers vrij eenvoudig aanvoelen dat het proces van ‘ontaarding’ – het verbreken van binding met de natuur in de eigen leefomgeving – tot spanningen leidt.

Zoals we eigenlijk ook wel weten hoe goed het ons doet om met enige regelmaat de bossen in te gaan.

Er is ook weinig voor nodig om in te zien dat de puur technische, rationele benadering van de natuur, die in onze snelle samenleving opgeld doet, helemaal niet aansluit bij de werkelijkheid van alledag:

“Belangrijk is dat dit natuurconcept hoegenaamd niet overeenstemt met de intuïtieve manier waarop de natuur door vele mensen – onder wie de strengste wetenschappers – wordt ervaren en op een romantische manier gecultiveerd. Haast niemand is in staat om doodnuchter en volkomen onbewogen door een donker woud of een zonnovergoten berglandschap te lopen. Een bosanemoon, een oude boom, een balk zonlicht, een hert – alles nodigt uit tot verwondering, verwantschap en een diepe vreugde.”¹³

Hoe graag zou ik zien dat deze verwondering en vreugde door meer mensen kan worden ervaren! Hoe pijnlijk is het dat veel mensen aangeven dat ze het gevoel hebben zò snel te moeten leven dat ze helemaal ‘geen tijd’ meer hebben voor verwondering. Geen tijd om nog even bij een bosanemoon, een heg, een boom stil te staan en de vreugdevolle verwantschap op ons in te laten werken.

Dit is extra pijnlijk als we beseffen dat ‘tijd’ zelf, net als de vormen, de kleuren en het ritme van de natuur, een betoverend geheim is, dat aanleiding geeft tot diepe verwondering.

Midden in de heg staat een oude eik. Ik ga zitten om in alle rust van de zonsondergang te kunnen genieten. De grond trekt wat koud op, maar als ik een tweetal takken onder me schuif heb ik daar geen last meer van.

Een zacht geritsel trekt mijn aandacht. Ik hou me zo stil mogelijk, en na luttele minuten van bewegingsloosheid zie ik, vlak voor me, een klein muisje uit de heg kruipen. Zonder zich van mijn aanwezigheid bewust te zijn, rommelt hij wat tussen de bladeren en takjes heen en weer. De steenuil in de verte kijkt gulzig toe, maar durft niet dichterbij te komen.

“Er is een groot en toch heel alledaags geheim.

Alle mensen hebben er mee te maken, iedereen kent het, maar slechts weinigen denken er ooit over na. De meeste

mensen accepteren het gewoon en verbazen zich er helemaal niet over. Dit geheim is tijd.

Je hebt kalenders en klokken om hem te meten, maar dat wil weinig zeggen, want iedereen weet dat één enkel uur wel een eeuwigheid kan lijken, maar soms kan hij ook als een ogenblik voorbijliegen – het hangt er maar vanaf wat je in dat uur beleeft.

Want tijd is leven. En het leven woont in je hart...”¹⁴

Dit soort bespiegelingen kunnen eenvoudig worden afgedaan als ‘romantisch’ en ‘luxueus’. In het licht van de belangrijke economische ontwikkelingen van onze tijd, stellen mijmeringen niet veel voor. De reflex van de vooruitgang creëert immers zijn eigen momentum, die weinig ruimte biedt voor reflectie. Ze trekt ons weg van stilte en verwondering.

Toch is het fout al te makkelijk aan kleine momenten voorbij te gaan. Wat is de zin van alle versnelling, alle maakbaarheid en alle luxe, als zo velen onder ons overspannen, met hyperventilatie, slapeloosheid of hartklachten thuis zitten? Hoe kan de kwaliteit van het leven zelf ooit onbelangrijk zijn?

Hier, onder de eikenboom, lijken alle spanningen en getalletjes erg ver weg, bijna alsof het om een andere wereld gaat, om een abstract verhaal, dat we hoogstens via kranten tot ons nemen. Toch blijft zelfs een vlechtheg,

hoe kalm deze ook in het landschap staat, niet onaangetaast. Alles in dit landschap draagt de sporen van de snelle samenleving. Zelfs de zonsondergang, die ik hier voor me zie, wordt beïnvloed door klimaatsveranderingen die het gevolg zijn van (onverantwoord) menselijk handelen.

En wat te denken van de spreeuwen? Zij zingen niet langer hun soortgenoten na, maar imiteren met evenveel enthousiasme het geluid van een heipaal, ginder in de bouw, en de mobiele telefoons van de mensen die – zelfs als ze hier door het landschap wandelen – bereikbaar willen zijn voor zaken, vriend en vijand.

De zon – steeds roder en groter – verdwijnt half achter de horizon wanneer ik op sta. Ik schud de eerste avondkou wat uit mijn benen en vervolg mijn wandeling langs de heggen in het veld.

Ik verwonder me over de ironie van het bestaan: juist waar ik me meer op de natuur wil richten, adopteren de spreeuwen lustig de tonen van mobiele telefoons. In een ware kakofonie bespotten ze de nieuwe goden van onze maatschappij: bereikbaarheid, efficiency en – boven alles – haast. Met glinsteroogjes zingen ze me toe: “Tuuôôôô ... tuuôôôôô ... een telefoon! ... een bleeper ... e-mail ... fax ... een knippersein ... Pas als ik héél dichtbij kom, vliegen de spreeuwen lachend uit de struiken op.

Keep in Touch

Laat efficiëntie je bestaan bepalen
Maak van de wereldbol je werkterrein
Maar blijf bereikbaar, houd te enen malen
Contact met haast en geld – blijf aan de lijn!

Laat weten waar je zit: in Nieuwegein
Of Zuid-Dakota of Noordrijn-Westfalen
En sluit de cirkel, laat je achterhalen
Door bleeper, e-mail, fax en knippersein

Word weggeroepen uit vergaderzalen
Word opgepiept in jungle en woestijn
En volg de ups en downs en de signalen
Van het complexe, commerciële megabrein

Stay tuned and keep in touch, mis nooit een trein
Spreek wereldwijd in honderd digitalen
De beurs, de bank, de zaak, de filialen
Wie afhaakt, maakt een smak in het ravijn

Welnee!
Haak af and disconnect – en ga verdwalen
In vroege mist en late zonneschijn
Van oudsher immers zingen nachtegalen
Alleen voor hen die onbereikbaar zijn

De tegenstellingen, die taalkunstenaar Ivo de Wijs hier op zijn geheel eigen wijze verwoord, zijn groot.

Terwijl binnen de televisie aanstaat, bloeit de vlechtheg buiten in het maanlicht. De spreuwen zijn verdwenen; het landschap is tot rust gekomen. Een nest staartmeesjes wordt door een zacht briesje heen en weer gewiegd. De jongen zijn inmiddels bijna aan uitvliegen toe; hun staarten steken parmantig door de nestopening van het inmiddels veel te kleine nest naar buiten.

Terwijl in duizenden kantoorgebouwen de telefoon en de fax overuren maken, richt de heg zich naadloos naar het immer balancerende ritme van de seizoenen.

En nachtegalen zingen.

★ ★ ★

Wij willen ons in steen en plant vertaald zien
(Friedrich Nietzsche)

Hoe langer ik met vlechthekken bezig ben, hoe sterker de impuls wordt om mensen het vlechten (en genieten) van hekken aan te bevelen als middel tot ontspanning. Ik geloof oprecht dat deze manier van omgang met de natuur veel kan betekenen voor de gezondheid en het welzijn van onze vaak wel erg gestresste samenleving. Dit geldt overigens ook voor vergelijkbaar werk in de natuur: het knotten van wilgen, aanplanten van nieuwe bosschages en het opschonen van beekjes.

Waar is de relatie tussen natuur en gezondheid op gebaseerd? Bovenal, natuurlijk, op het zo wonderbaarlijke ecologisch evenwicht. Deze aarde kent niets mysterieuzers dan dit evenwicht dat ons van dag tot dag en nacht tot nacht in leven houdt.

In details wordt duidelijk hoe belangrijk dit evenwicht voor ons is. In onze ademhaling, bijvoorbeeld, in het feit dat alle planten, struiken en bomen van deze wereld precies evenveel zuurstof 'uitademen' als wij inademen.

Hier tekent zich een uiterst subtiele en geraffineerde balans af: de mens ademt zuurstof in en koolzuurgas uit en een heg doet dat precies andersom.

Pogingen van mensen om, in kantoorgebouwen, relatief eenvoudige en bijna ‘vanzelfsprekende’ zaken als de samenstelling van de lucht, kunstmatig te regelen, blijken zo makkelijk niet. Mensen die er werken klagen over hoofdpijn en lusteloosheid. Ambitieuze architecten moeten hun onmacht erkennen en spreken van een heus ‘sick-building-syndroom’.

Dit dwingt respect voor de natuur af.

Toch kan ik, in het dagelijks leven, niet goed uit de voeten met dit ‘ecologische evenwicht’. Het is zo groot en alom tegenwoordig dat het eenvoudig over het hoofd wordt gezien. Het is ongrijpbaar, onzichtbaar en daarom op zijn best indirect te ervaren.

De tastbare werkelijkheid van alledag is van een heel andere orde. Veel dichterbij. Mensen die buiten een heg staan te vlechten ervaren de natuur echter heel direct: Auw! Een doorn! De relatie tussen natuur en gezondheid zal toch ook op deze tastbare werkelijkheid moeten stoelen?

Puur uit nieuwsgierigheid heb ik een aantal mensen gevraagd wat de natuur voor hen betekent. Hoe komt het toch dat er voor de meeste mensen zo’n ontspannende werking van uit gaat?

Wat maakt de natuur genezend?

Zogauw ik deze vraag stel, wordt de hiep, schep of snoeischaar op de grond gelegd. Peinzend krabt men zich aan het hoofd. Een diepe zucht; even wordt de rug gestrekt. “Tsjja, dat weet ik niet precies; misschien komt het door de wind, die waait mijn gepieker een beetje weg.”

Een ander houdt haar hoofd schuin en steekt, in een luisterend gebaar, een vinger op. “Hoor je die vogels niet zingen? Is dat geen antwoord genoeg?”

“Ik denk dat ik zo graag hier op het veld loop, omdat de natuur me altijd blijft verbazen,” vertelt een jongeman die enkele dagen meehelpt met het vlechten. “Er zijn altijd verassingen, je weet nooit wat er gebeurt.” Enthousiast wijst hij me op een klein kuiltje onder de struiken. “Kijk, hier was ik al drie keer langs gelopen, zonder dat ik iets had gezien, en zojuist bukte ik om naar die stam te kijken en toen schoot er opeens zo’n joekel van een haas tevoorschijn. Nog geen meter van me af!” Nog intens nagenietend tuurt hij het weiland af in de hoop de weggerende haas te vinden. Mijn vraag lijkt hij inmiddels al vergeten.

“Och,” haalt Zjoske haar schouders op. “Dat weet ik niet precies hoor.” Ze klapt een snoeimesje open en buigt zich weer over de heg. Zjoske werkt graag door. In haar geval is er geen sprake van een tegenstelling tussen ontspanning en inspanning. Gewoon uur na uur doorwerken aan een heg geeft een goed gevoel.

Zoekend kijk ik om me heen. De vraag, wat natuur genezend maakt, hangt nog onbeantwoord in de lucht.

Is de afwezigheid van versnelling hier van belang? Het feit dat deze heg kent geen haast kent?

Of gaat het wellicht om de samenhang tussen werk en omgeving, tussen het landschap, de heg en de vlechter? Om het feit dat deze samenhang niet verbroken wordt door telefoons, door faxen en door e-mails?

Het werk aan de heg stagneert als we op een oude sleedoorn stuiten, waarvan de stam flink wat dode delen bevat. Is deze boom nog te redden? Durven wij het aan om hem te leggen, of moeten we hem – als overstaander – boven de heg laten uittronen?

Zjoske trekt enkele takken wat opzij. Jef kruipt onder de doorns door en onderwerpt de stam aan een nauwgezet onderzoek.

“Denk je dat hij breekt?” vraagt ik.

Jef schudt zijn hoofd. “Het moet lukken. Als we eerst deze twee zijstammen wegsnoeien.” Hij pakt de motorzaag die we voor dergelijke oude struiken gebruiken en maakt voorzichtig een insnede in de dikke stam. Heel precies. Ruim onder de dode delen. Samen pakken we de struik goed vast – gelukkig hebben we goede werkhandschoenen – en trekken de stam voorzichtig op zijn kant.

Héél voorzichtig, steeds goed luisterend of het hout niet breekt. Nadat we aanvankelijk veel kracht hebben moeten zetten, geeft de struik nu goed mee.

Het lukt!

We moeten nu snel onze schouders onder de stam zetten omdat de sleedoorn anders het laatste stuk naar beneden valt. Nauwkeurig wordt de stam tussen de andere struiken in de heg gelegd. Mooi schuin worden de takken met elkaar vervlochten.

Zjoske is al met een volgende struik in de weer. Jef krijgt een ferme schouderklop. Hij is hier veel beter in dan ik; de eerste oude meidoorn die ik wou leggen brak met een onverbiddelijke droge klap in tweeën omdat ik een dode knoest over het hoofd had gezien en juist daarin de inkeping had gemaakt.

Zoiets probeer je zoveel mogelijk te voorkomen. Maar: hoeveel ervaring je ook hebt, je weet nooit hoe het zal gaan.

Iedere heg heeft zijn eigen verhaal.

Misschien ligt het genezende aspect van de natuur in de verhalen die zij biedt? In de avonturen, de onverwachte momenten, de geschiedenis en voortdurende vernieuwing? In de verrassingen en in het feit dat de natuur geen toeschouwers duldt?

Wie in de natuur loopt, is een onderdeel van de omgeving en maakt deel uit van ieder verhaal dat zich daarbij ontspint.

Het komt me voor dat dit het meest onderschatte is van wat de natuur ons te bieden heeft: de verrassing van de haas die plots onder de heg vandaan schiet, de ver-

wondering die het theater van planten en dieren bij ons oproept, de inspiratie bij een landschap dat langzaam kleurt door het opkomen van de zon.

Deze ‘douche’ van verwondering, verhalen en inspiratie is een probaat middel tegen stress, verkramping en slapeelsheid.

Wellicht zijn verwondering en inspiratie uiteindelijk de beste medicijnen die ons ter beschikking staan.

Ik besef dat ik hiermee de oorspronkelijke betekenis nader van één van die vreemde termen die onze taal rijk is: ‘op verhaal komen’. De Dikke Van Dale²⁵ zegt over deze uitdrukking:

‘herkrijgen van krachten: ik moet even op verhaal komen, even uitblazen, uitrusten; ik kan niet op mijn verhaal komen (na een ziekte b.v.), weer geheel de oude worden.’

Ieder mens heeft behoefte aan verhalen; aan verhalen die indrukken en ervaringen in hun context plaatsen (zoals ook dromen dat kunnen doen) en die je bestaan bevestigen. Want in de veelvoud van indrukken die we dagelijks te verwerken hebben, zit een samenhang die zich soms niet makkelijk laat duiden.

Ieder ogenblik, iedere geur, aanraking en beweging verdient het om verwerkt, gekoesterd of verworpen te worden. Want als indrukken niet op de één of andere manier in het verhaal van ons leven worden ingepast, rest ons niets dan losse brokken, wrijving en teloorgang.

Het is jammer dat veel mensen hier tegenwoordig aan voorbij gaan. Onder druk van de versnelling van ons bestaan, ontzeggen ze zich de ruimte en tijd om op verhaal te komen. En dan ligt burn-out op de loer.

Hier, langs de heg, gaat dat anders. De verhalen liggen als het ware voor het oprapen. Alleen de namen al, die onze voorouders aan deze planten en dieren gaven, spreken van zoveel aandacht en inlevingsvermogen, dat het bijna onmogelijk is om er zomaar aan voorbij te gaan. Ieder kruidje, ieder vlindertje, ieder visje en vogeltje is benoemd en veel van deze namen zijn ware monumenten van poëzie en van respect.

Neem het ‘steenbreekvarentje’, een klein plantje dat op een stenen muurtje, aan het einde van gindse vlecht-heg, groeit. Het oogt fragiel, maar is – in al zijn teerheid – in staat de hardste stenen te vermurwen. Of het modderkruipertje, een klein visje dat zich door de modder wurmt. Iemand heeft daar rustig naar zitten kijken, heeft de naam in zich op voelen komen en deze vervolgens zelfs aan anderen meegedeeld. “Ik heb een diertje gezien, klein en vies, maar levend als jij en ik, een modderkruipertje.” “En ik zag een klein vlindertje, uit een ooghoek, fladderend door mijn bestaan, een brandnetelkajje.” “En dat vliegenvlugge diertje, dat telkens als ik hem zie onder de grond verdwijnt, maar ’s nacht zo gretig (‘woof’) mijn koren steelt, die ‘korenwolf’, loopt die ook bij jou op het land?”

De geboorte van een naam is een magische gebeurtenis. Iedere naam vertelt zijn verhaal en duidt daarnaast – en dat ontroert mij wellicht nog het meest – op de rustige aandacht van mensen die de wilde planten en dieren, hoe onooglijk of klein ze ook mogen zijn, geobserveerd hebben en van klank en naam voorzien.

Wat te denken van de wrattenbijter, een sprinkhaan waarvan er in Nederland naar schatting nog hooguit enkele tientallen leven? Voor velen is zo'n sprinkhaan een onooglijk insect, een kriebel, iets om achteloos onder de voet te lopen, of tenminste zonder blikken of blozen aan voorbij te gaan.

Maar ooit hebben mensen dit diertje in alle rust bekeken. Sluipend zijn ze op het getjilp afgegaan: één snelle sprong, een hand die uitschiet en de sprinkhaan is gevangen. Een raar dier! Moet je kijken!

'Decticus verrucivorus' heet hij officieel, maar daar hadden onze voorouders geen boodschap aan. De dieren leven op zonbeschenen zanderige plekken, waar het mannetje luidkeels zijn tsjilpende zang laat horen. Een wrattenbijtervrouwje legt meer dan 250 eitjes, één voor één, onder het zand, waar ze soms wel acht jaar liggen voordat ze uitkomen. Vroeger leefden ze in de duinen, op de Veluwe, in Het Gooi en rond Nijmegen. Tegenwoordig zijn deze sprinkhanen bijna uitgestorven en komen ze alleen nog in het vennengebied bij Overasselt voor, vlak bij een aantal heggen die prachtig gevlochten kunnen worden.¹⁶

Ooit hebben mensen met het dier gespeeld, in verwondering, nieuwsgierig, en toen werden de vreemdste zaken ontdekt. Het dier bleek een klein ziekenhuisje in zichzelf. Een apotheker en een chirurg! Men ontdekte dat het speeksel van deze sprinkhaan een stofje bevat dat er voor zorgt dat een wrat verdwijnt. En dat was nog niet alles: als de wrat eenmaal verschrompeld is, dan bijt het dier met zijn krachtige kaken zelfs het laatste restje af. De 'wrattenbijter' verdient zijn naam met verve!

Wellicht zeggen de namen, die wij aan dieren geven, meer over onszelf dan over de soorten die wij benoemen. "Wij willen ons in steen en plant vertaald zien," stelde Nietzsche ooit en inderdaad, in ieder sprinkhaantje, in iedere korenwolf, in iedere appelboom of kornoelje zien wij een deel van onszelf gespiegeld.

Daarom is een 'leesbaar landschap' ook goud waard.

*Het landschap herinnert ons aan wie we werkelijk zijn*¹⁷

en stelt ons – als wij er in aan het werk zijn – in staat weer geheel de oude woorden, onze krachten te herkrijgen.

Tegen deze achtergrond is het goed te begrijpen dat zorgboerderijen als paddestoelen uit de grond schieten. Niets blijkt heilzamer voor gespannen of overspannen mensen dan simpelweg met de vingers in de grond te werken; dan onkruid te wieden, gras te maaien, heggen te vlechten.

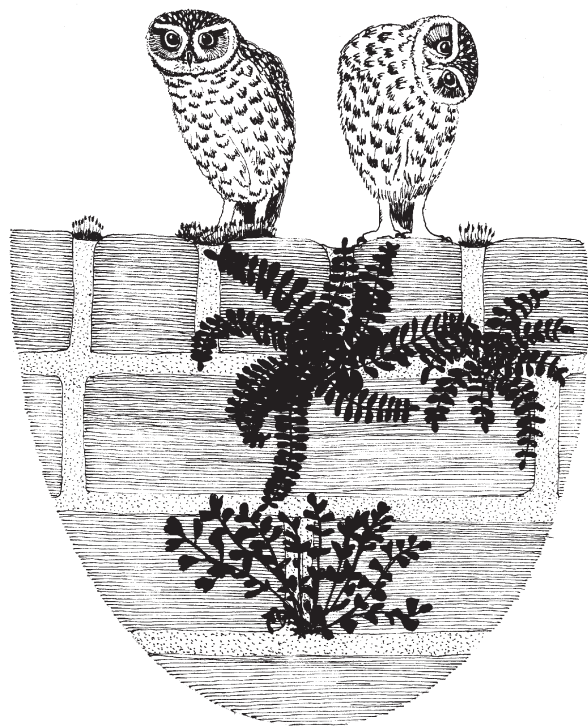
Ook voor mensen die op kantoor werken, of in een fabriek, zijn er volop mogelijkheden om een binding met de natuur aan te gaan. Bijna overal zijn nog wel braakliggende stukjes of stroken grond te vinden waar vlinderuinen kunnen worden aangelegd of waar men prachtige fruitbomen kan planten. Soms is zelfs een simpele handeling als het opschonen van een oude sloot genoeg: binnen de kortste keren ontvouwt zich – op bijna magische wijze – een waar theater van libellen, vissen en salamanders.

Hoe anders is het werk in kantoorcomplexen of op bedrijfsterreinen als werknemers in de lunchpauze langs vlechthekken kunnen wandelen die bij wijze van begrenzing op dit terrein zijn aangeplant?

Dit lijkt me zò verfrissend: werknemers die – één of twee keer per jaar – de handen uit de mouwen steken om gezamenlijk de heg te vlechten. Om vervolgens het hele jaar door van bloemen, vogels, vlinders, zaden en bloesem te kunnen genieten. Is dat geen veel beter idee dan een jaarlijks uitje naar de bowlingbaan?

★ ★ ★

Hoe gebrekkig sluiten de grenzen van de mensenstaten!
(Wyslawa Szymborska)

Het is niet toevallig dat in nieuwbouwwijken, waar iedere tuin in keurige rechte lijnen door hoge schuttingen is afgezet, de ‘schuttingtaal’ geboren is. Deze taal is hard en kaal en bestaat louter uit drieletterwoorden van woede en frustratie. Hoe anders zijn de verhalen, sagen en legenden uit ‘de ommelanden’!

In een stedelijke omgeving komen verhalen moeizaam tot hun recht. Het ontbreekt ze vaak aan tijd en aandacht om wortel te schieten, om gekoesterd te worden en uit te groeien tot een nieuwe episode.

De maan en de sterren laten zich niet zien in het licht van straatlantaarns en reclamelichten, en de wind, de wind die de verhalen draagt, wordt gestopt door de huizenblokken en de torenflat.

Daarbij komt dat de versnelling van de samenleving zich veel meer in de steden heeft gemanifesteerd dan in de vrije natuur. Veel ‘stadsverhalen’ worden daardoor wat opgejaagd en spectaculair, alsof er van meet af aan teveel kunstmest op gestrooid is.

Vaak hebben we dat zelf niet eens door:

*“Het is niet in de snelle situaties dat wij de aanwezigheid van snelheid ervaren. Snelheid wordt meestal alleen zichtbaar in wat wij als moderne mensen ervaren als zijn afwezigheid, dat wil zeggen, in traagheid. We zijn ons bewust van snelheid als we, door de mist opgehouden, in de hal van een vliegveld zitten; we zijn ons bewust van snelheid als we het gekleurde indicator-balkje op ons computerscherm puntje na puntje zien vollopen, wachtend op de pagina’s die van internet worden opgezogen; we zijn ons bewust van snelheid als we wachten tot de kopieermachine is opgewarmd, opdat dat verslag op het bureau van collega’s kan worden gelegd, als beloofd, voordat ze er morgenochtend zijn. En dan hebben we niet eens de verkeersopstoppingen genoemd, waar de bestuurders eerder oververhit raken dan hun wagens. (...) Als gevolg van de toegenomen snelheden in ons leven raken we nu veel eerder ongeduldig dan vroeger”.*¹⁸

Toch schiet ook hier de natuur ons te hulp. Het is niet altijd even zichtbaar als op het platteland, maar voor wie daar oog voor heeft, valt er veel te genieten van het onbedwingbare, wilde leven dat zich handhaaft in het gekrioel van mens en auto’s. Hiervan zijn voorbeelden te over.

Snoeken, palingen, karpers, krabben en kreeften bevolken de Amsterdamse grachten, terwijl de bosuil in menig park broedt en de vossen steeds brutaler de bebouwde kom binnenkomen. En ieder dier heeft zijn eigen ritme en timing.

Wie ze wil zien heeft geduld nodig. Of een pauze. Een kier in het bestaan, waardoor dit wilde leven tot ons kan doordringen.

Hoeveel kroegbazen wrijven zich niet de ogen uit als ze na gedane arbeid huiswaarts gaan en weer een steenmarter door het nachtelijk duister zien schieten, behendig gebruik makend van iedere geparkeerde auto om zoveel mogelijk uit het zicht te blijven? Af en toe kruipen deze diertjes van onderaf in de motorkap van geparkeerde auto’s, opdat de restwarmte van de automotor hen tot kachel dienen kan.

Gierzwaluwen nestelen zich onder dakpannen en muisjes en marters kruipen over de zolders.

In Maastricht kan men zelfs de zeldzame muurhagedis zich op de stadswallen in het zonnetje zien warmen.

Hele groepen ‘wilde’ vogels schudden hun traditionele schuwheid van zich af en maken de stad tot hun nieuwe territorium: spreeuwen, reigers, zelfs aalscholvers wagen zich steeds dichterbij de mens.

In menig opzicht is het verbijsterend hoezeer de natuur het strak geordende stelsel van straten, huizen en hekken binnen is getrokken. Veel dieren (en planten) storen zich in het geheel niet aan de ‘mensen-grenzen’, de ‘streekplan-grenzen’ en de ‘bestemmingsplan-grenzen’ die aangeven waar gewerkt wordt, waar gewoond wordt en waar een groen plantsoen is toegestaan.

Voor mensen die hun vertrouwen ontleen aan de maakbaarheid van hun omgeving, is het om gek van te worden. Hun goed geordende woonwijk blijkt plots een ‘wilde stad’.

O, hoe gebrekkig sluiten de grenzen van de mensenstaten!
Hoeveel wolken drijven straffeloos over,
Hoeveel woestijnzand sippelt niet van land naar land,
Hoeveel steentjes rollen in provocerende sprongetjes
Bergafwaarts naar vreemde landouwen.

Moet ik hier elke vogel noemen, zeggen hoe hij vliegt
Of uitgerekend neerstrijkt op de slagboom van de grens.
Al is het maar een mus – zijn staart hangt buitenlands,
terwijl zijn snavel thuis is. En stilzitten is er niet bij!

Van de ontelbare insecten beperk ik me tot de mier
die zich tussen de linker- en rechterschoen van de
grenswacht niet geroepen voelt te antwoorden op diens
waarheen en waarvandaan

Ach, als je heel die chaos eens precies kon overzien,
op alle continenten tegelijk!
Smokkelt de liguster van de overkant niet net
blaadje nummer honderduizend over de rivier?
Wie anders dan de inktwis met zijn brutaal lange armen
schendt de heilige zone van de territoriale wateren?

Kunnen we eigenlijk wel van enige orde spreken,
als zelfs de sterren niet uit elkaar te schuiven zijn
en we dus nooit zullen weten welke voor wie schijnt?

En dan nog dat verfoeilijke neerdalen van mist overal!
En dat stuiven van de steppe waar je ook maar kijkt,
alsof hij nergens recht doormidden wordt gesneden!
En die stemmen die op gediensstige luchtgolven weerklinken:
dat gepiep dat om iets roept, gepruttel dat iets betekent!

Waarlijk vreemd vermag alleen te zijn wat menselijk is.
De rest is gemengd bos, mollenwerk, wind.¹⁹

Veel bestuurders en planologen hebben inmiddels van de nood een deugd gemaakt en definitief gebroken met de traditie om de natuur zoveel mogelijk uit de stad te weren. Heggen, bosstroken en slierten weiland dringen weer als groene vingers tot in de wijken door; brede bermen verbinden de stadsparken met het groen buiten de bebouwde kom en vaak is onduidelijk waar de stad ophoudt en het ommeland begint.

Vlechtheppen – die oorspronkelijk louter op het platteland werden ingezet om de ‘wilde’, en daardoor ongewenste natuur buiten te sluiten – krijgen hierdoor nieuwe kansen en een geheel nieuwe functie. In hun afkeer van het planologische monstrum van uniforme, ‘doodse’ schuttingen gaan gemeenten er toe over nieuwbouwwijken met heg en al op te leveren. De huizen wor-

den pas overgedragen als de nieuwe bewoners een onderhoudscontract voor deze heggen tekenen. De vogels varen er wel bij.

En met de natuur kruipen zo ook de verhalen de stad in; de kleuren, de verwondering, het leven, de liefde en de dood.

De genezing.

De onverwachte fenomenen.

Daarom is het altijd weer inspirerend als een groep mensen, in onderling overleg, besluit vlechthekken in hun woonwijk aan te planten.

Dit gebeurde onlangs in Culemborg. De bewoners van een wijk hebben daar, gezamenlijk, alle tuinen en openbare gronden aan één gevlochten.

Honderden kleine meidoornstruikjes, hazelaars, honds-rozen en egelantiers werden zij aan zij met kornoeljes en lijsterbessen in de grond gezet. Eén voor één. Losjes, heel voorzichtig om beschadigingen aan de kwetsbare wortels te voorkomen.

De jonge aanplant kwam niet hoger dan een centimeter of tachtig. Het trage ritme van de jaren was zijn gang nog niet gegaan. Maar de kinderen uit de wijk weten daar wel raad mee. Om de halve meter wordt een gekloofde kastanjestaak tussen de struiken in de grond gestoken. Met een houten voorhamer – en in één geval met een prachtige hardhouten wortelstronk van hulst – worden de staken stevig in de grond geslagen. Daarna wor-

den de wilgentenen er bij gehaald, vier, vijf meter lang. Op ongeveer 45 centimeter hoogte worden deze takken horizontaal door struik en staak gevlochten; zo netjes mogelijk. Met nadruk is aan de kinderen uitgelegd dat de wilgentenen de grond niet mogen raken, want iedereen weet dat deze takken dan binnen de kortste keren tot volwassen wilgen uitgroeien. Vervolgens wordt de heg op circa 80 centimeter hoogte met nog meer wilgentenen netjes afgebonden.

Door het vlechtwerk krijgt de jonge heg gelijk al enige stevigheid. Hier en daar steken mensen dode twijgjes in het vlechtwerk. Door deze twijgjes verticaal tussen de struiken te zetten ontstaat een voor huisdieren en kinderen ondoordringbaar ‘hek’, ruim voordat de struiken goed en wel tot groei komen. Deze stijl – die bekend staat als de zoete tuyn – wordt in bijgaande handleiding nader toegelicht. Vroeger werd ze in heel Nederland toegepast, maar toen hakhoutbosjes en houtwallen uit het zicht verdwenen en snoeihout moeilijker te verkrijgen was, raakte ze in onbruik.

Het enthousiasme van de kinderen is aanstekelijk: binnen enkele seizoenen zouden hun tuintjes zijn omgetoverd van een ‘eilandje in de woestijn’ tot een kleurrijk onderdeel van een prachtig heggenlandschap dat alle tuinen en plantsoenen met elkaar verbindt.

De samenstelling van de heg is zo gekozen dat het hele jaar een kleurrijk geheel van bessen, bloesems, zaden en bladeren kunnen worden verwacht. Aanstaand voor-

jaar zal de hazelaar, als eerste aller struiken, de pracht van zijn bloemen ontvouwen: zij aan zij hangen de katjes – dragers van het (mannelijke) stuifmeel – aan de tak. Na enige weken zullen de fragiele, witte bloemetjes van de meidoorn volgen, 's zomers gevolgd door de bloeiende egelantier en de hondsroos, terwijl in de herfst het overrompelende vuurwerk van de lijsterbesbessen de heg in een oranje gloed zet.

Vlinders zullen dansen.

Die avonds, na gedane arbeid, lopen de bewoners in alle rust langs de vers gevlochten heg.

De verhalen komen los. Over het feit dat meidoorns van oorsprong heksen zijn, die door mysterieuze en ons onbekende oorzaken 'verstild' zijn, zo lang en zo bewegingsloos dat hun armen takken werden en hun hoofd een bladerkroon. Dat is wat oude overleveringen ons vertellen en iedereen, die wel eens een oude meidoorn bekeken heeft, zal het begrijpen. De oude stammen zijn immers door weer en wind getekend. Ze zijn gegroefd, gekronkeld en gedraaid en tonen vele, vele gezichten. Vooral 's avonds, 's nachts, kan men ze horen sissen.

En wat te denken van het feit dat meidoorns in veel landen en culturen symbool staan voor geluk, voor liefde en trouw? Huwelijksaltaren worden met witte mei-

doornbloesem versierd en jonge meisjes overhandigen de bruid een met meidoornbloesem gevulde korf, die het jonge paar voor elk ongemak en onheil zal behoeden.

Hoe anders zijn deze verhalen dan de gebeurtenissen die *Costa en Goede Tijden*, *Slechte Tijden* ons dagelijks op de televisie voorschotelen! Deze series spelen in op de sluimerende behoefte aan verhalen, die in ieder mens leeft, maar kunnen niets meer bieden dan 'tweedehands' verhalen – opgeschreven door de één, nagespeeld door de ander. In deze soap-series zit geen leven en men zal er ook nooit echt van ontspannen. Op verhaal komen, is er niet bij.

De wijkbewoners hebben de televisie niet aangehad. Ze bekijken de schrammen op hun handen. De doorns, de heringerichte woonwijk, de struiken, vlechthekken en hun eigen ervaringen bij het planten, weven zich aaneen tot een levend, magisch tapijt van inspiratie.

★ ★ ★

... wat, als je even niet zou kijken,
je dan misschien vanuit een ooghoek ziet
(J. Bernlef)

Onder de beboste stuwwal in het Rijk van Nijmegen ligt de Ooypolder, landelijk zowel bekend om zijn natuurschoon, als om het feit dat ze enkele jaren geleden werd ontruimd, omdat de Waal uit haar oevers dreigde te treden. Dit leverde bijna vooroorlogse taferelen op. Alle wegen waren geblokkeerd door kluwen van auto's, aanhangwagens, karretjes en bestelbusjes. Alle bewoners kennen de foto's van eerdere overstromingen waarbij het water letterlijk tot de dakgoten van de huizen kwam. Deze foto's, en de verhalen die daarmee samengaan, hebben diepe indruk gemaakt. Met vereende krachten werden hele keukens in veiligheid gebracht. Zelfs parketvloeren werden gedemonteerd en de heuvel op gesleept. Gelukkig hielden de dijken stand.

Op warme zomeravonden slenteren verliefde stelletjes over deze dijken. De polder ligt pal aan de stad, werkelijk niet meer dan enkele minuten lopen. Langs dezelfde paden, heggen en beekjes waarover de natuur de stad binnendringt, trekt menig stadsbewoner juist naar buiten.

De hond wordt uitgelaten, de joggingschoenen worden aangetrokken en op zondag worden de fietsen uit de schuur gehaald.

Dit gebied is door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij als één van de proefgebieden aangewezen voor wat ‘groenblauwe dooradering’ wordt genoemd. Streekbewoners, natuurbeheerders en boeren zetten zich gezamenlijk in voor een nieuw vlechtwerk van landschapselementen. Heggen, houtwallen, ecologisch beheerde bermranden, sloten en beekjes.

Op de grens tussen twee weilanden is onlangs een oude meidoornheg gevlochten. Het prikkeldraad is verwijderd en de koeien accepteren deze nieuwe veekering alsof deze er altijd al gestaan heeft.

De heg is goed gelegd, in de zogenaamde tweezijdigkerende vlechtstijl, die in bijgaande handleiding nader wordt toegelicht. Alle struiken zijn dezelfde kant opgelegd en wel op zo’n manier dat de takken en twijgen langs beide kanten van de stammen naar buiten steken. De heg kan hierdoor tussen twee weilanden staan (Dit in tegenstelling tot sommige andere heggen die meer geschikt zijn voor een scheiding tussen weiland en, bijvoorbeeld, akker). Deze tweezijdigkerende stijl spreekt mij persoonlijk erg aan. Kip noch stier komt er doorheen.

Tussen de meidoorns staan tal van andere struiken, die zorgvuldig ingevlochten zijn. De kardinaalsmutsen, met hun mooie paars-rode vruchtjes, de sleedoorns, de essen..., alleen de vlieren, die de neiging hebben om gaten in de heg te maken, zijn verwijderd.

De soorten zijn prachtig door, over en tussen elkaar door gevlochten. Dikke, knoesten hout zijn met chirurgische precisie gekloofd, zonder dat de sapstroom in de stammen wordt doorbroken.

Het vakmanschap, waarmee dit werk is gedaan, straalt er af.

’s Avonds duiken de vleermuizen van de heuvelrug de polder in, op jacht naar vliegjes en muggen om te eten. De heg dient hun daarbij tot bakken, doordat de struiken de (voor ons mensen onhoorbare) geluidssignalen die de vleermuizen uitzenden weerkaatsen. Een radar avant la lettre.

Op velden waar de heggen zijn gekapt en alleen nog prikkeldraad gespannen is, raken deze vleermuizen in paniek. Ze weten niet meer waar ze zijn. Help! Het interne radarscherm blijft leeg! Telkens als er een heg wordt weggekapt, raken de dieren de weg kwijt. Terwijl ze, razendsnel vliegend, van de heuvels afkomen, worden ze opeens stekeblind. Verwarring ten top!

Ik heb dat eerder ook bij sperwers gezien, deze verwarring.

Sperwers hebben de neiging om laag, vlak langs een heg te vliegen in de hoop daarbij de sjijsjes, vinkjes of meesjes zoveel schrik aan te jagen dat deze opvliegen. Telkens als een sperwer zo nadert, breek er een ware paniek uit in de heg. De kleinere vogels – zelfs als ze van verschillende soorten zijn – waarschuwen elkaar, maar kunnen hun angst soms toch niet voldoende bedwingen. Als er één de veiligheid van de heg verlaat, is het vaak gauw met hem gedaan. De sperwer is een ware acrobaat. Hij is snel, wendbaar en dodelijk precies. Het vogeltje wordt in de lucht gegrepen en is dood voor hij er erg in heeft.

Zo'n sperwer heeft de neiging om op vaste tijden zijn route langs de heg te vliegen. Als een heg opeens verdwenen is, snapt hij daar niets van en jaagt nog vele dagen door: op dezelfde tijd, laag bij de grond, lag dezelfde – maar nu niet bestaande – heg. Geen vinkje laat zich zo vangen.

Voor hen, en menig ander dier, is de vlechthege veel meer dan een grens, die weiland van weiland, akker van akker en erf van erf scheidt.

De heg is hun een baken, een broedplaats, een schuilplaats.

De heg is een waar theater van levenskunst. Boomkijkers bedrijven er de liefde, en sperwers voeren er, zoals ik hierboven heb beschreven, de meest acrobatische duikvluchten uit, terwijl de haas de beschutting van de struiken opzoekt als het regent op de velden. Een vlecht-

heg biedt veel dieren soms één van de laatste verbindingzones in een sterk versnipperd land.

Met de vleermuizen trek ik de polder in. De rust hangt bijna tastbaar om me heen. In het geleidelijk dimmende licht van de schemering verliest het landschap zijn uitbundigheid. De purperrode sfeer van de zonsondergang vervaagt en bomen toveren zich geleidelijk om tot silhouetten. De hemel gloeit nog wat na, in nauwelijks te onderscheiden kleurvelden – geel, roze, turkoois – héél, héél zacht, voordat alles in grijze tinten overgaat.

Binnenshuis, in dorpen en in steden, gaan nu overal de lampen aan, omdat mensen, in hun hang naar efficiency en comfort, veelal ook de schemering hebben uitgebannen.

Dat is jammer.

Het komt me voor dat, in de slipstream van het uitgebannen van de schemering, ook ons denken harder en hoekiger is geworden. Wij denken steeds vaker digitaal, in 'ja' en 'nee', 'voor' en 'tegen' met niets daartussenin.

Als een lamp die men slechts aan of uit kan doen.

Dit heeft zelfs in het landschap zijn sporen nagelaten. *Nederland ziet eruit als een microchip.*²⁰ Het land is door harde, rechte lijnen in hoekige, hapklare brokken opgeknipt. Opnieuw: met niets daartussenin. Terwijl zoveel planten en dieren die tussenruimte juist zo nodig hebben.

De schemering heelt het verbrokkelde landschap.

In de opkomende duisternis verliest de heg zijn structuur van gevlochten takken en van twijgen. Eén lange 'dijk' van grijs getinte struiken strekt zich voor me uit.

In de verte loeit een koe haar kalf welterusten. Een enkel madeliefje in de berm sluit zich de bloemen voor een lange nacht.

Intens genietend wandel ik voort. Hoewel de kleuren en vormen zich te rusten hebben gelegd, blijft het veld een bron van leven. Ademloos ritselt een egel door de kruiden. Als ik blijf staan, staakt ook hij zijn bewegingen. De egel rolt zich nog net niet op, maar blijft zeker vijf minuten stil, voordat hij zijn weg, voorzichtig ritseleend, vervolgt.

Niets lijkt nog op ditzelfde landschap zoals het er één, twee uur geleden uitzag. De schemering creëert zijn mysterieuze, geheel eigen domein.

Zo wist hij wat wij dachten
Tot verschijnt wat hij doorziet.

Wat als je even niet zou kijken
Je dan misschien vanuit een ooghoek
ziet.²¹

De vlechtheg staat me plots nog naderbij.

Bevindt die zich niet immer in de schemerzone van de maatschappij, op het smalle raakvlak tussen natuur en cultuur, tussen scheiding en verbinding? Tussen toekomst en verleden?

Hoe ongrijpbaar is ze; hoe makkelijk over het hoofd te zien?

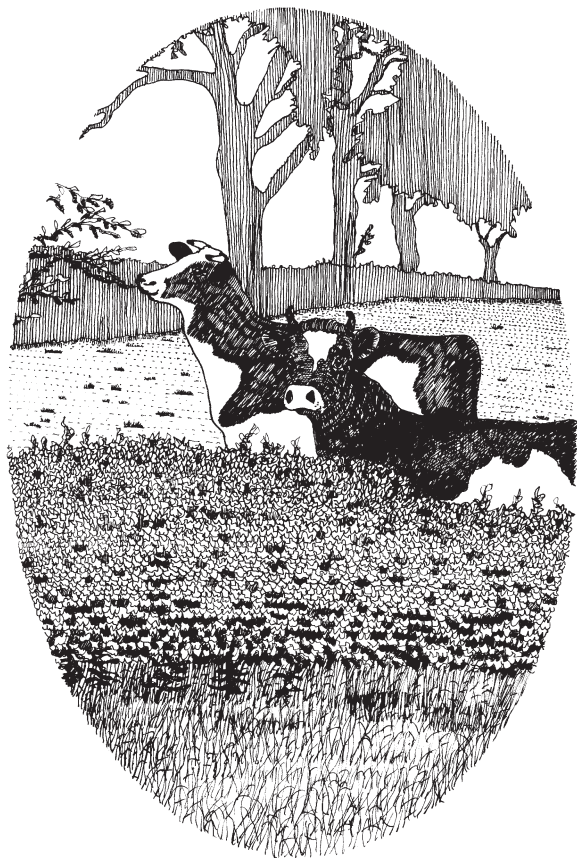
Het komt me voor dat met het vervagen van de grenzen, ook de scheiding tussen mijzelf en mijn omgeving vervaagt. Een klein beetje. Heel eventjes.

Langs deze weilanden zijn geen lantaarnpalen of andere lampen te bekennen. Onder dekking van de duisternis verschijnen duizenden, miljoenen sterren aan het firmament. Ze zetten de vlechtheg in een warme, diepblauwe gloed.

Tevreden loop ik naar huis.

★ ★ ★

Goede heggen maken goede buren
(Spreekwoord)

Graag hang ik een beetje over de heg, gewoon om naar de zon of maan te kijken, of naar de parmantig uitstekende staartjes van de staartmezen in hun nest. Zonder enige haast wil ik dan verhalen gaan vertellen.

Waarover? Over de meidoorn, misschien, terwijl ik hier en daar een takje vlecht. Over Romeinen, oude bomen. Wellicht over het wonder van de tijd. Over treinen als draken, mensen, steden en kastelen.

In woorden als rozen, woorden als doornstruiken, eiken of kornoeljes, die zich in tal van anekdotes door de heg vlechten.

In mijmeringen en associaties.

Met citaten als bessen, als bloesems in de heg, en hier en daar een doornige, stekelige stelling in het groen.

Deze vlechtheg markeert een landschap, dat spreekt van een ontspannen samenleving. Een land waarin de luister van het leven vreugdevol ervaren wordt, waarin burn-out geen gemeengoed is en waar het vreemde paar van 'haast' en 'tijdverdrijf' geen woning vindt.

Een land waarin buren en collega's tijd hebben voor een praatje over de heg. Een luisterrijk land, dat niet door overdaad verstikt wordt. De vlechtheg begrenst deze gebieden en maakt er zelf deel van uit.

Vrijwel dagelijks verlang ik naar de boomkijkers, die zich een weg door de takken banen, en de klapeksters en klauwieren, die hun prooi op doorns spietsen; naar de roep van het winterkoninkje en de geur van de ege-lantier.

Wie wil de blik van een koe missen, die zich over de heg buigt om een aantrekkelijk bosje gras in haar tong te vangen, of de schaterlach van kinderen die zich van een overhangende tak een speelhuis dromen?

Geef mij maar de 'lege' momenten:

*“Geef mij maar de kat als hij kijkt voor
hij springt, om te vechten, te vluchten,
te paren, te jagen, als hij kijkt.*

*Geef mij maar een paard in galop, maar
op zijn zij in het gras.”²²*

Het zal nog even duren voordat Nederland de ontluis-terende kramp van haar gejaagdheid gaat verliezen en wij, burgers, weer enigszins op verhaal kunnen komen.

Voor we weer tijd hebben voor een praatje over de heg, bevrijdt van schutting en van schuttingtaal.

Gelijk het ritme der seizoenen kent ook de geschiedenis haar eigen golfbeweging, die zich niet in tempo dwingen laat.

Dat geeft niet.

Een vlechtheg heeft geen haast.

* * *

Noten

- 1 E.J. Potgieter, *Proza 1837-1845*, geciteerd in “Vlinderportret” door Boudewijn Corstiaensen
- 2 *Boxmeers Weekblad*, 02-09-1901
- 3 Augustinus Aurelius, *Confessions*; translated from the Latin by R.S. Pine-Coffin (1961) Penguin Books, Baltimore (geciteerd in “De natuur als beeld in religie, filosofie en kunst” door Matthijs Schouten, *KNNV uitgeverij*, Utrecht, 2001)
- 4 M. de Geus en Th. Van Slobbe, *De bevrijding van het landschap*, uitgeverij wAarde, Beek-Ubbergen, 2001
- 5 Fragment van een brief van Friedrich von Raumer, 1835, geciteerd door Wolfgang Sachs in “Speed Limits”, 1998
- 6 Jeremy Millar en Michiel Schwartz, *Speed – Visions of an Accelerated Age*, The Photographers Gallery, Londen
- 7 Centraal Bureau voor de Statistiek, *Vademecum gezondheids-statistiek Nederland*, 2000
- 8 NOS Radio Journaal, 24-04-2002
- 9 A. Van den Berg en M. Van den Berg, *Van buiten wordt je beter*, een essay over de relatie tussen natuur en gezondheid, Wageningen, 2001 (info@Alterra.nl)
- 10 R.S. Ulrich, “View through a window may influence recovery from surgery”, *Science*, 224 (1984), 420-421
- 11 C.M. Tennessen en B. Cimprich (1995), “Views to Nature: Effects on Attention”. *Journal of Environmental Psychology*, 1995
- 12 E.O. Moore, “A prison environment’s effect on health care service demands”, *Journal of Environmental Systems*, 11 (1982), 17-34
- 13 Patricia de Martelaere, “Niet meer dan een dier”, *Dagblad Trouw*, 30-03-2002
- 14 Michael Ende: *Momo en de Tijdspaarders*, Lemniscaat, Rotterdam, 1992
- 15 *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*, Van Dale Lexicografie, Utrecht-Antwerpen,
- 16 Informatie over de wrattenbijter is overgenomen uit het mooie artikel van Hans Peeters in *De Gelderlander* van 27 maart 2002: “Kraamkamer wrattenbijter in vennengebied”
- 17 Aldous Huxley, *Island*, geciteerd in: Marius de Geus, “Ecological Utopias; Envisioning the Sustainable Society”, International Books, Utrecht, 1999
- 18 Jeremy Millar en Michiel Schwartz, *Speed – Visions of an Accelerated Age*, The Photographers Gallery, Londen
- 19 W. Szymborska, *Uitzicht met zandkorrel; een keuze uit de gedichten*, Meulenhof, Amsterdam, 1997
- 20 Uitspraak van Matti Rautiola, directeur van de Finse Bond van Architecten, tijdens een werkbezoek aan ons land
- 21 Fragment uit: J. Bernlef, “Een tekening van Giacometti” uit de bundel *Stilleven*, Querido, Amsterdam, 1979
- 22 Fragment uit: Rutger Kopland “XII” uit de bundel *Een lege plek om te blijven*, Van Oorschot, Amsterdam, 1975

Verantwoording

Een vlechtheg heeft geen haast is een uitgave in het kader van het Nationaal Stimuleringsproject Gevlochten Heggen, Hagen en Houtwallen.

Dit project richt zich op de comeback van de vlechtheg in Nederland. Het wordt onder meer gesteund door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Intratuin Nederland en het vSB Fonds.

Veel mensen hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit boek. In het bijzonder wil ik bedanken: Jef Gielen, Inge Roetman, Jaap Dirkmaat en Cornelia Bruinewoud voor hun waardevolle reflecties, suggesties en adviezen.

Nadere informatie: www.heggen.nl

Jef Gielen

Handleiding heggenvlechten

Bijlage

Inhoudsopgave

1	Introductie – 91
1.1	Planning – 91
1.2	Planten – 91
1.3	Onderhoud – 92
1.4	Algemeen – 93
2	Aanleggen van een heg, haag of houtwal – 95
2.1	Samenstelling – 95
2.1.1	Functie – 95
2.1.2	Grond – 96
2.1.3	Klimaat – 97
2.1.4	Groeiplaats – 97
2.1.5	Struiksoorten – 98
2.1.6	Verkrijgbaarheid – 99
2.2	Planten – 100
3	Onderhoud – 103
3.1	Knippen – 103
3.1.1	Frequentie – 103
3.1.2	Werkwijze en knipvorm – 103
3.1.3	Knipgereedschap – 104
3.2	Snoeien – 105
3.2.1	Frequentie – 105
3.3	“Onkruiden” – 105
3.4	Ziektes en plagen – 106

4	Techniek, gereedschap en veiligheid – 107
4.1	Invlechten en leggen – 107
4.2	Gereedschappen – 107
4.2.1	Verkrijgbaarheid – 109
4.2.2	Onderhoud gereedschappen – 110
4.3	Veiligheid – 110
4.3.1	EHBO – 110
4.3.2	Kleding – 110
5	Vlechten van een heg – 111
5.1	Tuynen (tuinen, tuunen, tunen) – 111
5.1.1	Tuynstijlen – 113
5.2	Invlechten – 115
6	Leggen van een heg – 117
6.1	Algemene techniek – 117
6.2	Het gebruik van strengen als borg op een heg – 121
6.3	Grote en meerstammige struiken. – 123
6.3.1	Dikke stammen – 123
6.3.2	Meerstammigheid – 124
6.3.3	Voormalig gelegde stam of struik – 124
7	Legstijlen – 125
7.1	Tweezijdig kerende heg – 125
7.2	Eénzijdig kerende heg – 126
7.3	Kruisheg – 126

I **Introductie**

I.I **Planning**

Een vlechthege heeft geen haast. De titel zegt het al: het vergt een aantal jaren voordat u een mooie dichte heg heeft. Neem daarom de tijd om te bepalen wat voor soort heg er moet komen en neem geen overhaaste beslissingen.

Bepaal allereerst de locatie, grondsoort en de klimatologische omstandigheden van de toekomstige haag. Deze zaken zijn van grote invloed op de struiken waaruit u kunt kiezen. In hoofdstuk 2.1 vindt u gedetailleerde informatie over deze aspecten.

Vervolgens bepaalt u de functie (bijvoorbeeld: veekering of erfscheiding), de toekomstige vorm en ruimte voor de heg. Dit zal een verdere beperking in plantkeuze opleveren. Natuurlijk speelt bij de keuze van plantsoorten ook uw persoonlijke voorkeur een belangrijke rol.

Als u de samenstelling van de heg heeft bepaald, kunt u de verhoudingen in aantallen vaststellen en uw bestelling plaatsen. Misschien moet u nog uw samenstelling aanpassen aan de beschikbaarheid van plantsoen. Plaats uw bestelling dus ruim op tijd. De prijzen van normaal haagplantsoen (50 tot 100 cm hoog) variëren van 35 eurocent tot enkele euro's p.s. bij bijzondere soorten.

1.2 Planten

Plantsoen kan zeer snel uitdrogen. Zodra u de planten in huis heeft moet ze dan ook beschermen door ze in te kuilen of goed te verpakken. Houd een zo kort mogelijke tijd aan tussen aankoop, vervoer, inkuilen en planten.

Het planten kan beginnen. Graaf gaten of graaf een geul die breed en diep genoeg is om uw plantsoen te kunnen bergen. Leg steeds kleine hoeveelheden planten over enkele meters uit. Bent u met meerdere personen, zorg dan voor een constante aanvoer in verhouding tot het tempo van de planters.

In hoofdstuk 2.2 gaan we verder in op het planten.

1.3 Onderhoud

Wat u de komende jaren met uw heg gaat doen, hangt volledig af van de functie van de heg. En de functie van de heg bepaalt weer min of meer de techniek en stijl van onderhoud. Hier beschrijven wij in het kort het onderhoud per type heg; in hoofdstuk 4 gaan wij verder in op de technische kanten van het onderhoud.

Gelegde heg

Een heg die u wilt gaan leggen, moet vooral de eerste jaren de hoogte in groeien. Door minimaal toppen van de nieuwe scheuten ontstaat wel een betere takdichtheid, maar verder moet u de heg hooguit aan de zijkanen knippen. Na ongeveer vijf jaar heeft de heg de juiste hoogte om te gaan leggen. Na circa vijftien tot vijfentwintig jaar is herhaling van het leggen nodig. Voor het behoud van een dichte structuur is in de tussentijd jaren jaarlijks knippen noodzakelijk.

Ingevlochten heg

Een ingevlochten heg moet u zeker de eerste vier jaar constant invlechten en minimaal eens per jaar knippen.

Tuynhaag

Een tuynhaag vraagt daar waar nodig is om bijvulling van opengevallen ruimtes. Vroeger werd dit type heg soms om de vijf jaar volledig vervangen. Door het gebruik van veel dood hout verdwijnen na vijf tot zeven jaar grote delen tuynmateriaal uit de levende haag. Ook de tuynhaag moet u jaarlijks knippen en waar nodig invlechten.

1.4 Algemeen

Bij de aanleg van een grote lengte heg (door bijvoorbeeld een hoveniersbedrijf of groenafdeling van een gemeente), is het aan te raden het heggenplan in het bestaande beheersplan van het betreffende gebied op te nemen. Hierin kan locatiekeuze en planning van planten en onderhoud worden opgenomen. Dit stuk kan tevens de basis vormen voor de financiële planning van het gebied.

Subsidie

Voor particulieren bestaan er soms subsidiemogelijkheden voor aanplant en onderhoud van heggen. Maar deze verschillen per gemeente of provincie. Informeer in ieder geval bij uw gemeente naar subsidieregelingen.

2 Aanleggen van een heg, haag of houtwal

2.1 Samenstelling

De samenstelling van de heg (plantsoen) is afhankelijk van diverse factoren waarvan wij nu een aantal zullen bespreken. In latere hoofdstukken zullen nog andere keuzes ter sprake komen.

Functie, grond, klimaat (neerslag, temperatuur, wind) en de groeiplaats vormen de eerste criteria voor de samenstelling van uw heg. Daarnaast speelt uw persoonlijke voorkeur een belangrijke rol.

2.1.1 Functie

Platteland

Op het platteland is historisch gezien, veekering de belangrijkste functie van de vlechthege geweest. Veel streken ontwikkelden door de eeuwen heen hun eigen specifieke stijl. Deze stijlen waren volledig aangepast aan de plaatselijke omstandigheden (denk hierbij aan grondsoort en klimaat) en het soort vee dat men moest keren.

Zo vereisen schapen een heg die aan de onderzijde zeer dicht en breed is. Rundvee vereist eerder een heg die over de gehele hoogte een horizontale structuur bezit en daarnaast voldoende breed is. Wat men meestal vergeet, is dat men in de verschillende streken in Noordwest-Europa verschillende rassen van vee hield. Al deze verschillende rassen stelden

weer ieder hun eigen specifieke eisen aan de heg. Daardoor ontstond er vaak een eigen streekstijl in vlechten; een ontwikkelingsproces dat waarschijnlijk eeuwen in beslag heeft genomen.

Helaas zijn vele van de oude huisdierrassen met hun speciale eisen en de daarbij behorende vlechtstijlen met uitsterven bedreigd. Met als gevolg een steeds grotere uniformiteit van vee en een landschap zonder hagen.

Moderne veekerende hagen moeten dus aangepast worden aan het moderne vee: hoger en/of breder.

Bebouwde omgeving

In de bebouwde omgeving worden vlechthekken gebruikt als afscheiding. Tuinen kunnen door deze 'levende hekken' prachtig met elkaar en hun omgeving worden vloeien. De vlechthekken trekken tal van vlinders en vogels aan. Daarmee ontstaat een organische eenheid tussen de tuin en zijn omheining.

2.1.2 **Grond**

Het type grond en de waterhuishouding van de locatie zijn bepalend voor de keuze van de bomen en struiken. Op klei zult u ander plantsoen moeten gebruiken dan op hoger gelegen zandruggen of op veengrond.

Voordat u over de samenstelling van uw heg gaat nadenken, doet u er goed aan de grond over de volle lengte van de voorgenomen heg te onderzoeken. Boor of graaf proefgaten. Door de grond in de hand en zelfs in de mond te nemen kunt u de grond op grofheid of korrelgrootte beoordelen. Deze structuur hangt weer nauw samen met de vochtthuis-

houding. De kleur vertelt u iets over het humusgehalte van de grond (hoe donkerder hoe meer organisch materiaal). Kijk altijd tot op grotere diepte in de grond om de opbouw te beoordelen en eventuele storende lagen te lokaliseren. Het zijn de lagen waar uw heg de komende decennia in zal moeten wortelen en groeien. Doe dit grondig zodat u niet bij het planten voor onaangename verrassingen komt te staan.

2.1.3 **Klimaat**

De klimatologische omstandigheden zijn niet overal in Nederland dezelfde, waardoor er legio specifieke haagsamenstellingen te vinden zijn. Enkele van de bij ons inheemse struiken komen bijvoorbeeld alleen in het uiterste zuiden van Limburg voor.

2.1.4 **Groeiplaats**

Ook het microklimaat in uw directe omgeving en de beoogde hegllocatie kunnen van invloed zijn op de samenstelling van uw heg. Ligt de toekomstige heg in de zon of eerder in de schaduw, in de wind of in de luwte?

Zo zult u in de schaduw vaker beuken of hulst gebruiken. Ook uw persoonlijke voorkeur speelt een beslissende rol. Wenst u bijvoorbeeld rozen in uw heg dan moet u bij een (hoofdzakelijk) in de schaduw liggende heg de lichtste plaatsen voor de rozen reserveren. Houd er rekening mee dat de omstandigheden in één heg onderling kunnen verschillen. Zo kunnen de vochtverhoudingen over de lengte van de heg bepalend zijn voor de keuze van het plantsoen op die specifieke plaatsen.

2.1.5 Struiksoorten

Bij uw keuze van plantsoen kijkt u naar struiksoorten die bij u in de streek in heggen voorkomen. Ook kijkt u naar de soorten die u aanspreken. Over de meest streekeigen soorten kunt u zich laten informeren door lokale natuurorganisaties als IVN (Instituut voor Natuureducatie), SBB (Staatsbosbeheer), of uw provinciaal Landschapsbeheer.

Hieronder volgt een overzicht met de meest favoriete struiksoorten voor de heg. Daarnaast zijn er natuurlijk nog vele andere soorten, die ook geschikt zijn.

De soorten aangeduid met # zijn geschikt om als overstaander boven de heg uit te laten groeien. De soorten met een * leveren eetbare vruchten. (De volgorde is alfabetisch op Latijnse naam.)

- # **Veldesdoorn** – *Acer campestre*; vormt goede dichte structuur en verdraagt knippen goed.
- # **Haagbeuk** – *Carpinus betulus*; zoals de Nederlandse naam al zegt zeer geschikt om een haag van te vormen. (Haagbeuk is geen beukensoort.)
- * **Kornoelje**, rode en gele* – *Cornus sanguinea* en *mas*; vormen een niet te dichte structuur en bloeien prachtig, de gele soms al in februari.
- * **Hazelaar** – *Corylus avellana*; heeft neiging op te groeien tot grote hoogte. Frequenter knippen voor dichte structuur.
Meidoorn, een- en tweestijlige – *Crataegus monogyna* en *levigata*; de éénstijlige meidoorn is met zekerheid de meest gebruikte struiksoort in traditionele heggen. De tweestijlige is geschikt om op schaduwrijke plaatsen te gebruiken.

- # * **Beuk** – *Fagus sylvatica*; bekend om zijn bladbehoud in de winter (beschutting), groeit traag.
- # **Hulst** – *Ilex aquifolium*; blijft gehele jaar door groen en dicht, verdraagt knippen goed.
- # * **Wilde appel** – *Malus sylvestris*; vroeger waarschijnlijk vaker in heggen gevonden, nu zeldzamer maar wel zeer fraai in een haag.
- * **Sleedoorn** – *Prunus spinosa*; de meest geschikte van de kersenfamilie. Vormt wortelopslag die in men in de gaten moet houden.
- * **Wilde rozen**; vrijwel alle wilde rozen (ca. 14 inheemse soorten) zijn geschikt om in een heg te gebruiken. Lenen zich goed voor het invlechten.

2.1.6 Verkrijgbaarheid

Als u grotere hoeveelheden plantsoen wilt bestellen is het mogelijk rechtstreeks bij Bronnen Bomen of Staatsbosbeheer te bestellen. U bent dan verzekerd van autochtone herkomst en u heeft zelfs mogelijkheden tot het verkrijgen van streekeigen materiaal.

Bij kleinere bestellingen bent u waarschijnlijk aangevoerd op een plaatselijk tuincentrum of kweker. In het bijzonder verwijzen wij daarbij naar Intratuin. Zij verkopen door ons samengestelde vlechtegpakketten onder de naam wAardeheg. Deze pakketten zijn zodanig samengesteld dat ze het hele jaar bloesem, bloemen, zaden en blad dragen. Controleer het plantsoen bij aflevering op fouten in de bestelling. Zorg ervoor dat het plantsoen niet al tijdens het vervoer uitdroogt (door bijvoorbeeld de rijwind achter op een aanhanger).

2.2 Planten

Het plantseizoen loopt in Nederland van november tot eind maart. Het mag niet vriezen of zoveel regenen dat het water in het plantgat blijft staan.

Koop de planten vlak voor het uiteindelijke planten en kuil ze thuis direct in. Ook bij kleinere hoeveelheden plantsoen is dit aan te raden; de wortels van de planten drogen snel uit en de schade is dan onherstelbaar. Ook ruim van tevoren uitgraven van de plantgaten of geul kan uitdroging van het plantsoen tot gevolg hebben. Neem dus niet teveel hooi op uw vork en werk deel voor deel af.

Bij gebrek aan kwaliteit van de bodem kunt u ervoor kiezen een biologische bodemverbeteraar toe te voegen. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan de biologische bodemverbeteraars en meststoffen van Eco-style.

Stap 1

Graaf een plantgat of geul die voldoende ruimte biedt (zowel in de breedte als in de diepte) voor de wortelpartij van de planten.

Stap 2

Leg over enkele meters een aantal planten uit. Pas nadat deze meters geplant zijn, haalt u weer nieuwe planten. Verdeel de planten over de lengte van de geul op een onderlinge afstand van circa 25 cm.

Stap 3

Plaats nu de plant even diep als hij op de kwekerij heeft gestaan, dus zo dat alle wortels (inclusief wortelhals) onder de grond verdwijnen. Dit zal ongeveer 30 cm bedragen. Bij

erg arme grond kunt u humus toevoegen. Druk de grond licht aan. Doe dit voorzichtig om te voorkomen dat de wortels teveel beschadigen.

Bij een bredere heg kunt u in een dubbele rij planten. Deze rijen liggen circa 30 tot 40 cm uit elkaar. Het mooiste resultaat bereikt u door de planten in de beide rijen ten opzichte van elkaar te laten verspringen.

Stap 4

Om uitdroging in een tuinsituatie te voorkomen geeft u na het planten regelmatig water.

Stap 5

Na een jaar zult u gestorven haagplantsoen moeten vervangen (inboeten). Dit moet met dezelfde zorgvuldigheid gebeuren als hiervoor beschreven. U legt hier immers de wortels van een heg die u ver zal kunnen overleven. De aanplant is één van de belangrijkste momenten in het leven van de heg en verdient dus uw volle aandacht.

3 Onderhoud

3.1 Knippen

Onder knippen verstaan we het jaarlijks in de gewenste vorm brengen van de heg

3.1.1 Frequentie

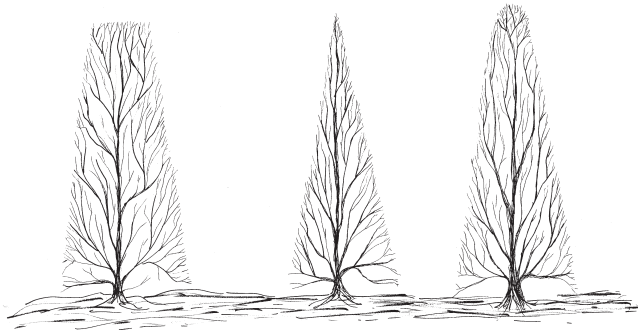
Om een heg over vele jaren dicht en ondoordringbaar te houden, dient u minimaal eenmaal per jaar te knippen. Om te voorkomen dat u hierdoor minder bloei heeft (veel struiken bloeien alleen op twee- of meerjarig hout) vlecht u vóór het knippen de nieuwe takken in. Daarover later meer. In veel delen van Nederland was en is het de traditie de zogenaamde knip- en scheerheggen tweemaal per jaar te knippen, namelijk in juni/juli en in september. Vanwege mogelijke broedvogels in de top van de heg, moet u niet te vroeg in het voorjaar knippen.

Geregeld knippen en invlechten zorgt bovendien voor verjonging van alle in de heg aanwezige soorten. Dus ook van de minder concurrentiekrachtige soorten. Zo krijgen ze alle een nieuwe kans hun plekje in de heg te verdedigen.

3.1.2 Werkwijze en knipvorm

Begin bij de grond en werk daarna omhoog. U voorkomt hiermee dat u takken afknijpt die op de onderliggende takken blijven liggen. Door hun gewicht buigen ze deze takken door en wordt het moeilijk de door u gewenste vorm aan te houden.

Deze steeds opgaande lijn dient altijd iets terug te wijken van de bodembreedte om de inval van de zon over de gehele oppervlakte van de heg te garanderen. De onderkant van de heg wordt dus breder dan de bovenkant. U kunt uit een aantal basisvormen kiezen zoals de trapeziumvorm, de driehoekvorm of de afgeronde vorm. Aan een noordzijde van een haag houdt u de hoek scherper dan aan de zuidzijde om ook hier zoveel mogelijk licht op te vangen (zie afb. 1). De uiteindelijke hoogte en breedte van de heg bepaalt u zelf en past u aan, aan de gewenste functie van de heg (bijvoorbeeld veekering of tuinscheiding).

afb. 1

3.1.3 Knippgereedschap

Knippen doet u het beste met een ouderwetse heggen-schaar. Om er optimaal plezier van te hebben moet u de schaar goed scherp houden. Ook machinegedreven heggen-scharen (elektrisch of benzine, of achter een tractor) geven een goed resultaat.

De tegenwoordig veel gebruikte klepelmaaiers, die honderden meters heg in een dag bijknippen, hebben een redelijk en zeker effectief resultaat. Voorwaarde is dat de chauffeur ervaring en vakmanschap bezit en weet waar hij mee bezig is.

3.2 Snoeien

Onder snoeien verstaan we het periodiek (eens in de x-jaren) verwijderen van hele (ongewenste of oudere) takken uit een heg.

3.2.1 Frequentie

Eens in de twee, drie en zelfs zes jaar snoeien levert bes- en bloemrijke hoge hagen op. Maar het komt de levensduur en dichtheid van de haag niet ten goede. Ook produceert u een enorme hoeveelheid snoeimateriaal (voedselverrijking), die vervolgens weer problemen bij het afvoeren kan opleveren. Bij weinig snoeien zal de heg zichzelf en daarmee ook zijn omgeving in de schaduw zetten. Dit heeft tot gevolg dat de heg aan de voet open en kaal wordt. Daarmee verliest hij zijn oorspronkelijke functie, namelijk die van (erf)afscheiding.

3.3 “Onkruiden”

Als men al van onkruiden kan spreken in een heg, haag, of houtwal dan is het de vraag of verwijderen hiervan wenselijk is. Woekeraars als brandnetels, zevenblad, kleefkruid, en dergelijke zullen zeker de eerste jaren na aanplant voor problemen kunnen zorgen. In dat geval is het raadzaam deze dan ook met wortel en al af te voeren. Bij andere onkruiden of grassen is het beter ze af te knippen en daarna af te voeren. Zorg ervoor dat in de zomer de grond onder een jonge haag

niet bloot komt te liggen. Dit om uitdroging van de omgegraven grond te voorkomen.

Na volgroeïing van de heg zullen de onkruiden van zelf plaats maken voor planten die op deze schaduwrijke plaatsen kunnen groeien.

3.4 Ziektes en plagen

Virussen, bacteriën en schimmels kunnen een bedreiging vormen voor uw haagplanten. In de meeste gevallen zal het verwijderen van de desbetreffende struik het verspreiden van de aandoening beperken.

Veel organismen vestigen zich op dood of wegwijnend hout. Zij zijn dus niet de veroorzaker van de verzwakking of het afsterven. De struiken waren meestal al verzwakt voordat de schimmels of paddestoelen verschenen. Deze verzwakking is te voorkomen door de juiste struik op de juiste plaats te planten. Ook bij het gebruik van inheems plantmateriaal loopt u minder risico op gevoeligheid voor ziekten. Er bestaan verschillende ecologisch verantwoorde methodes voor de bestrijding van ziekten en plagen. Denk bijvoorbeeld aan het inzetten van galmuggen bij de bestrijding van luizen. Onder de merknaam Eco-style zijn diverse natuurlijke vijanden van plaaginsecten in winkels verkrijgbaar. Overigens is niet ieder insect een 'plaaginsect': veel schimmels en insecten horen in het ecosysteem van de heg thuis en kunnen andere organismen (bijvoorbeeld vogels) tot voedsel dienen.

Maak na het werk aan uw heg altijd uw gereedschappen schoon om verspreiding van ziektes (zoals bacterievuur) te voorkomen.

Techniek, gereedschap en veiligheid

Een heg wordt een vlechthege op het moment dat er door menselijk ingrijpen een horizontale of diagonale structuur aangebracht is. Dit kan op verschillende wijzen gebeuren en de heg kan talloze doelen dienen.

4.1 Invlechten en leggen

Vlechten kunnen we grofweg in twee grote groepen verdeelen; namelijk het invlechten en het leggen van een heg. Invlechten gebeurt door middel van ombuigen van takken. Leggen gebeurt door inkappen en ombuigen van een gehele struik. Tussen deze twee bestaan ook nog combinaties en uitzonderingen, in de hoofdstukken 5 en 6 leest u er meer over.

Vlechten is gebaseerd op de natuurlijke reactie van een struik of tak om altijd naar het licht toe te groeien. In de regel is dit recht omhoog. Door deze omhoog groeiende takken te vlechten of te leggen ontstaat er een horizontale structuur. De struik zelf zorgt voor de verticale structuur en zo vormen beide structuren samen een levend hekwerk.

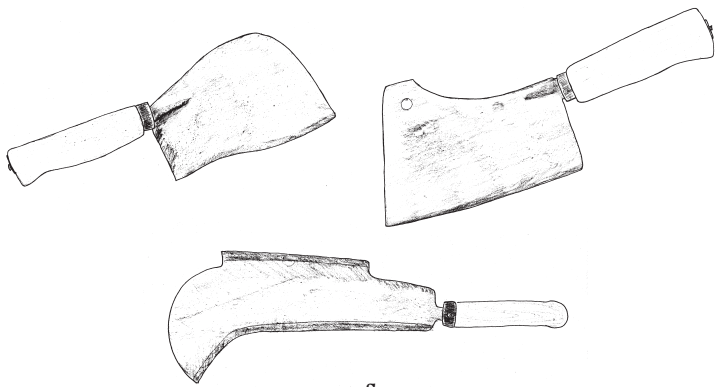
4.2 Gereedschappen

Bij het vlechten van heggen zijn veel typen gereedschap bruikbaar. Voorwaarde voor goed gebruik is dat het gereedschap altijd schoon en scherp moet zijn.

Handslagmes of Hiep

De hiep wordt gebruikt voor het opschonen van de heg, om de inkeping te maken voor het leggen van de struik en om de hak te verwijderen. Traditioneel gebruikte men een handslagmes dat in Europa veel verschillende namen kent, zoals Hiep (Nederland en België), Beilhippe of Hippe (Duitsland) en Billhook (Groot-Britannië).

Deze hiepen hadden verschillende vormen (afb.2). Ze werden door plaatselijk smeden naar eigen goeddunken gemaakt en door overlevering eeuwen in stand gehouden. Zo ontwikkelde zich een streekstijl in hiepen, vaak wel met dezelfde basisvorm.

afb. 2

Snoei- of velbijl

In plaats van een hiep kunt u ook een snoei- of velbijl gebruiken, afhankelijk van de dikte van de te leggen stam. Zowel de bijlen als de hiepen kunt u met een wetsteen scherp houden.

Snoei- of beugelzaag

Ook een snoei- of beugelzaag kan uitkomst bieden bij het leggen van een struik. Deze dient ook weer schoon en scherp te zijn, roestige zaagbladen moet u onmiddellijk vervangen.

Motorzaag

Het gebruik van een motorzaag vereist ervaring. Ondeskundig handelen vormt zowel voor u als voor de heg een gevaar. Voor het leggen van oude struiken kan het gebruik van een motorzaag echter uitkomst bieden.

Overig gereedschap

Een snoeischaar en een slaghamer komen goed van pas bij het leggen van een heg. Bij de afwerking van de heg zijn dit onmisbare gereedschappen.

Een steekschop wordt meestal gebruikt bij het planten (scherp houden met wetsteen en vijl!), maar ook een pikhouweel en een spitriek komen bij de heg van pas, bijvoorbeeld bij het verwijderen van bramen.

4.2.1 Verkrijgbaarheid

Vrijwel al deze gereedschappen, met uitzondering van de traditionele hiepen, zijn in de betere tuin- en gereedschapswinkels te verkrijgen.

Soms liggen er op rommelmarkten oude hiepen te koop. Betaal er niet teveel voor en beoordeel of de hiep goed in de hand ligt voordat u hem koopt.

4.2.2 Onderhoud gereedschappen

Houd de wetsteen altijd bij de hand. Strijk in lange streken met de steen over het scherp van de snede. Op deze manier verwijdert u alle aanwezige oneffenheden en ontstaat een glad oppervlak. Periodiek moet u uw hiep en bijl ook op een slijpmachine of met een vijl in de oorspronkelijke vorm terug (laten) brengen. Scherp gereedschap is het halve werk en vergroot het werkplezier.

Om verspreiding van ziektes of schimmels te voorkomen dient u het gereedschap na gebruik altijd goed schoon te maken. Dit garandeert een langere levensduur van gereedschap en heg.

4.3 Veiligheid

4.3.1 EHBO

Misschien wel het belangrijkste dat u mee moet nemen als u een heg gaat vlechten, is een goed gevulde EHBO-doos aangevuld met een mobiele telefoon en een tekentang (verkrijgbaar bij drogist en apotheek). Realiseer u altijd dat u met scherpe gereedschappen en doornen werkt. Ook de veiligheid van omstanders en helpers moet gewaarborgd worden, houd afstand en houd elkaar in het oog.

4.3.2 Kleding

Stevige kleding en schoeisel zijn zeker geen overbodige luxe als u aan een heg gaat werken. Dikke lederen handschoenen en een veiligheidsbril horen hier ook bij. Bij gebruik van motorzagen is de veiligheidskleding zelfs wettelijk verplicht.

5 Vlechten van een heg

5.1 Tuynen (tuinen, tuunen, tunen)

Met tuynen van een heg wordt bedoeld dat men door toevoeging van dood hout een dichte en afsluitende heg creëert. Dit raamwerk van dood materiaal vormt de basis van het toekomstige vlechtwerk van de nog jonge struiken. Aan beide zijden van de heg wordt een verticale structuur van dode takken geplaatst. Door horizontaal geplaatste binders worden deze takken samengeperst met de heg. De levende takken in de heg worden nu in een horizontale lijn gedwongen. Binnen de aangebrachte structuur van dood materiaal zal de heg nu vergroeien tot een levend hekwerk. Aan de hand van de afbeeldingen bespreken we stap voor stap de basisprincipes van het traditionele tuynen.

Stap 1 & 2

Begin met het opschonen van de oorspronkelijke tuynheg of de nieuw aangeplante heg (één of twee jaar oud). Verwijder oud materiaal (binddraad, binders en vergane oude takken). Snoei daarna waar nodig is.

afb. 3a

afb. 3b

Stap 3

Plaats aan weerszijde van de heg gevorkte staken stevig in de grond. Zorg ervoor dat ze schuin naar buiten steken, zodat er een V-vormige ruimte ontstaat met in het midden de inmiddels gesnoeide heg.

afb. 3c

Stap 4

Plaats nu in de ontstane ruimte finer snoeimateriaal. Doe dit in verticale richting (eventueel in de grond duwen), totdat er een gelijkmatige en dichte structuur ontstaat.

afb. 3d

Stap 5

Plaats nu als laatste het horizontale bindmateriaal aan beide zijden van de heg. Trek en pers tot deze, door de heg heen, stevig aan elkaar verbonden kunnen worden. De gehele heg drukt nu tegen elkaar aan waardoor u de gewenste dichte structuur bereikt. Minder dichte plaatsen opvullen met snoeimateriaal.

afb. 3e

5.1.1 Tuynstijlen

Met een tuynheg kan men een smalle, maar toch zeer dichte afscheiding bouwen met – ook op de langere termijn – een mooi resultaat. Veel vogels, insecten en andere dieren zullen de tuynheg bezoeken om er een schuilplaats en voedsel vinden.

De zoete tuyn

De van oorsprong Zuid-Limburgse zoete tuyn was en is hier en daar opgebouwd uit materiaal zonder doornen: hoofdzakelijk hazelaars, essen, wilgen en lijsterbessen. Deze doornloze tuyn is zeer kindvriendelijk en past uitstekend rond tuinen en erven.

De gewone tuyn

De gewone tuyn werd op dezelfde wijze opgebouwd als de zoete tuyn, maar hierin verwerkte men snoeimateri-

aal van doornhagen die men speciaal voor dit doel omhoog liet schieten. Omdat deze een veel grovere takkenstructuur bezitten dan bijvoorbeeld de wilgen in de zoete tuyn, was de eerste opzet van de tuyn breder. Hierdoor kostte het opzetten van de verticale staken en het samenpersen veel meer kracht.

Voor dit werk ontwikkelde men een zogenaamde heggenklamatsch. Dit is een stuk gereedschap dat zowel duwt als trekt en op verschillende diktes geborgd kan worden, waardoor men de hele heg geleidelijk samendrukt.

De gewone tuyn kwam men veelal tegen in het gebied buiten de directe woonomgeving. Tegenwoordig worden onder de noemer tuynen (of tuinen, tuunen e.d.) nog andere vormen van vervlochten takken samengevat. Hieronder gaan we daar kort op in.

Smalle tuyn

De laatste jaren is er veel belangstelling voor een natuurlijke schutting, die gelijk al een hoogte heeft van zo'n twee meter. Wij hebben deze vorm van tuinscheiding de smalle tuyn genoemd.

Tussen de jonge heggenstruiken plaatst u in verticale richting lang snoeimateriaal. Daar vlecht u vervolgens horizontaal tenen doorheen, zodat een raamwerk ontstaat. Om snel hoogte te krijgen vlecht u hier uw struiken doorheen. Hierin kunnen zich spontaan al snel struiken en andere heggenplanten vestigen. Ook kunt u wilgentenen in de grond steken, waarna ze wortel schieten en zo leven in de heg brengen.

Deze methode van insteken, ombuigen en invlechten van wilgentenen en struiken dient u jaarlijks bij te houden. Wilgen kunnen namelijk niet goed tegen knippen en zullen binnen enkele jaren afsterven of slechtere groei gaan vertonen.

Wilgenmatten of hurdels

Een aantal verticaal geplaatste paaltjes met daarin horizontaal gevlochten wilgentenen noemen we wilgenmat of hurdels. Deze heg vormt een dicht scherm maar verliest door wegroten van de tenen, relatief snel (na zeven tot acht jaar) zijn stevigheid. Door de dichtheid van het scherm hebben maar weinig planten de kans op te groeien tot een volwassen heg.

5.2 Invlechten

Onder invlechten van een heg verstaat men het horizontaal terugvlechten in de heg van omhoog en zijwaarts groeiende takken. Dit is een handeling die u het gehele jaar kunt doen, al is het verstandiger om het niet in de lente en zomer te doen vanwege de broedvogels en een overdaad aan blad.

Alle takken die aan de boven- of zijkant uit de heg groeien probeert u in de lengterichting in de bestaande structuur vast te vlechten. U kunt dit in een getuynde, een gelegde of een nog onbewerkte jonge heg toepassen. Bedenk wel dat alle takken die u met de top naar beneden vastmaakt het op den duur niet gaan redden. Dit komt door de ophoping van afvalstoffen in de takken, die vervolgens niet meer door zwaartekracht afgevoerd worden.

Als u de takken minimaal eens per jaar invlecht, heeft u snel een gesloten geheel. Ook blijft de heg zich verjongen en ontstaat voor veel bloeiende struiken een grotere kans op bloem- en vruchtvorming.

Als laatste knipt u de takken die zich niet laten vlechten aan beide zijden van de heg in de gewenste vorm. De volgende hergroei zal zeker wel in te vlechten zijn en behouden blijven in de heg.

Deze wijze van heggenvlechten werd vroeger in tuynheggen gebruikt om de horizontale structuur te bevorderen. Vooral rozen en hazelaars lenen zich zeer goed voor deze methode en men kan zo een zeer dichte en toch smalle heg creëren. Het invlechten vergt veel tijd maar biedt ook een navenant resultaat.

6 Leggen van een heg

6.1 Algemene techniek

Het leggen van een heg is een techniek die zich in Noordwest-Europa in de laatste twee- tot drieduizend jaar ontwikkeld heeft. Stap voor stap geven we hier een werkbeschrijving voor het leggen van een heg.

Uitgangspunt is een heg in een ideale situatie; dus een heg in gezonde staat, niet te oud en circa tweemaal zo hoog als de heg die men uiteindelijk wil. Dit laatste is nodig omdat door toepassing van deze techniek, de hoogte circa 50% vermindert.

Stap 1

Verwijder al het afval en alle ongewenste struiken uit de heg, zoals vlieren, bramen of esdoorns. Pas vooral op voor oud prikkeldraad en krammen of spijkers. Deze kunnen een fatale uitwerking hebben op de scherpte van uw gereedschap.

Maak ook de bodem van de heg schoon, zodat u een vrije werkplek heeft en de struiken goed bereiken en bekijken kunt.

Stap 2

Verwijder alle stammen en takken die onbruikbaar of niet nodig zijn. Takken kunnen bijvoorbeeld vastgegroeid zitten in andere struiken of in zeer slechte staat zijn. Zorg ervoor

dat iedere te leggen struik vrij staat van de struiken ernaast. Haal ook zoveel mogelijk dood materiaal uit de struiken. Dat is nodig om de hergroei van volgend seizoen alle ruimte te geven en eventuele schadelijke schimmels te verwijderen.

Stap 3

Snijdt nu de stam van de eerste struik in een schuine hoek naar beneden, zodat u de stam tot minimaal tweederde gespleten heeft. Zorg ervoor dat u voldoende levend materiaal overhoudt om de stam te kunnen blijven voeden (zie afbeelding). Gebruik voor het snijden een hiep, bijl of zaag. Uw smaak en ervaring en de afmeting van de stam bepalen de keuze van gereedschap.

Ga bij het insnijden voorzichtig te werk. Iedere struik heeft zo zijn eigen gebruiksaanwijzing en het vergt veel ervaring voordat u een struik onmiddellijk goed beoordeeld en foutloos een hele heg kunt leggen. Als het nu eens fout gaat, zorg dan dat u de stomp van de afgescheurde struik goed en netjes vlak boven de grond afzet, zodat regenwater er onmiddellijk afstroomt. Op deze manier voorkomt u het inrotten van de wortel.

Neem de eerste keren ruim de tijd, bekijk elke struik afzonderlijk en bepaal per struik de wijze van handelen.

Het zal u opvallen dat u verschillende soorten struiken ook op verschillende manieren moet leggen; het hout kan stug zijn (bijvoorbeeld meidoorn) of bros en hard (bijvoorbeeld beuk en eik) of juist zeer soepel en veerkrachtig (bijvoorbeeld es).

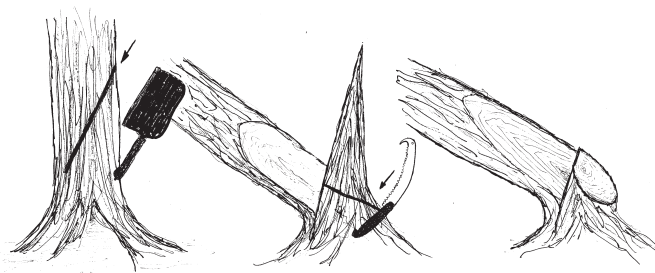
Stap 4

Nu kunt u de stam in de gewenste hoek brengen door hem langzaam te buigen. Probeer dit in een zo geleidelijk mogelijke beweging te doen, om plotseling breken tegen te gaan. Pas in ieder geval geen grof geweld toe op de stam, maar buig geleidelijk en kap eventueel de snede nog dieper in om de buiging te bevorderen.

Stap 5

Het deel dat nu nog op de onderstam rechtop staat, heet de hak. Om ongewenste hergroei tegen te gaan moet u de hak verwijderen. Bovendien verjongt hierdoor de onderstam zich richting de wortelhals, hetgeen belangrijk is voor de toekomstige hergroei op de onderstam.

Zaag de hak af in het verlengde van de gelegde stam, zodat er aan de zijkant van deze hak een driehoeksvorm aan bast overblijft. Op deze driehoekige resthak zal de komende jaren de belangrijkste hergroei plaatsvinden die weer materiaal oplevert voor later vlechtwerk.

afb. 4

Stap 6

Na het leggen van een aantal stammen kunt u nu staken aanbrengen in of naast de heg (afhankelijk van de stijl). Deze staken moeten de heg fixeren en zo voorkomen dat hij door bijvoorbeeld een storm zijwaarts omgedrukt wordt en afbreekt. Het duurt geruime tijd voordat een heg door wondovergroeiing voldoende sterk is om dit soort krachten, zonder staken, aan te kunnen.

afb. 5

Stap 7

Nadat u deze stappen enkele malen heeft herhaald en u na ongeveer iedere 50 cm een staak in de heg geslagen heeft, kunt u bovenop de heg een afbinding van hazelaar of wilg aangebrengen. Door het vlechten van een streng voorkomt u dat de gelegde heg zich in de eerstvolgende lente gaat oprichten. Tevens kunt u met behulp van de streng de heg in de gewenste vorm en hoogte brengen. (Zie paragraaf 6.2

voor verdere uitleg over het aanbrengen van strengen.) Tenslotte kunt u de staken dieper de grond in slaan en op gelijke hoogte schuin afzagen.

Stap 8

Als laatste stap werkt u de laatste uitstekende takken nog weg door ze in de heg te vlechten of weg te snoeien.

6.2 Het gebruik van strengen als borg op een heg

Een streng geeft structuur en stevigheid bij gelegde heggen. Bovendien voorkomt de streng dat struiken zich in het voorjaar, als de sapstroom weer op gang komt, gaan oprichten. Om een goed en stevig resultaat te krijgen moeten de wilgen- of hazelaarbinders die u voor de streng gebruikt, lang en recht zijn.

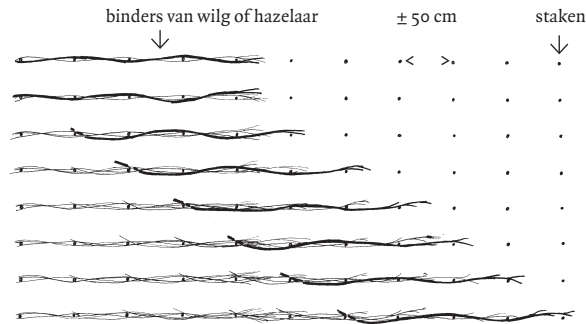
Stap 1

Begin aan de bovenzijde van de heg met het invlechten van de streng. Op de eerste staak brengt u drie binders aan: twee aan de achterzijde en één aan de voorzijde. Vlecht de binders over de volle lengte beurtelings voor- en achterlangs om de staken heen. Zo komt er spanning op de staken te staan en kunt u deze in een rechte lijn brengen.

Stap 2

Bij de tweede staak brengt u nu een volgende binder aan. U doet dat door deze binder onder de bovenste twee daar al liggende binders door te steken. Vlecht deze gehele binder ook weer beurtelings, voor- en achterlangs de staken, over de daar al gevlochten binders heen.

Op deze manier gaat u de hele heg langs, totdat alle staken van een nieuw toegevoegde binder zijn voorzien. Zie afbeelding 6 met bovenaanzicht.

afb. 6

Stap 3

De laatste binders gaan over de laatste drie tot vier staken in tegen gestelde richting om een stevig geheel te vormen met de rest van de zojuist gelegde heg.

Stap 4

U kunt de streng nu gebruiken om de heg op gewenste hoogte te brengen. U doet dit door de streng naar beneden te slaan.

Stap 5

Na het invlechten en op hoogte brengen van de streng kunt u de staken tot de gewenste diepte inslaan en zonodig de uitstekende delen afsnoeien.

Stap 6

Bekijk het resultaat en breng, zonodig, de laatste veranderingen aan om tot een zo mooi mogelijke eindresultaat te komen. De heg is nu klaar!

De hierboven beschreven stijl van binderstrenggebruik is één van de vele vormen die traditioneel gebruikt werden in gebieden waar men over het benodigde materiaal beschikte. Het is de meest eenvoudige en toch effectieve wijze van binden. Er bestaan ook nog stijlen met veel zwaardere bindingen en met grotere aantallen binders per staak. Maar het gaat een beetje ver die hier te beschrijven.

6.3 Grote en meerstammige struiken

Bij het leggen van grotere struiken kunt u tegen een aantal problemen aanlopen. Al met al zult u iedere struik met een ongebruikelijke vorm of grootte afzonderlijk moeten bekijken.

6.3.1 Dikke stammen

Als de stam te dik is om in één keer te buigen, kunt u met behulp van een tweede snede de spanning op de stam wegnemen. Zo ontstaat er ruimte om de eerste snede op de juiste diepte te brengen en om vervolgens de stam alsnog te buigen.

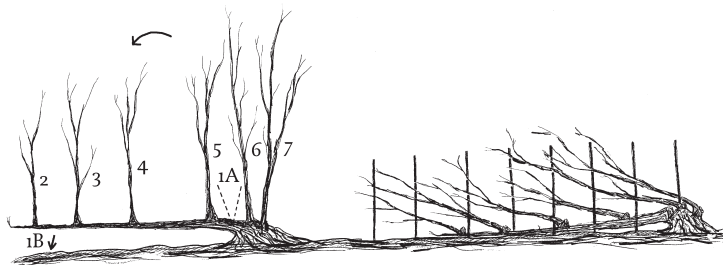
Ook kunt u er voor kiezen de gehele struik aan één zijde los te maken van zijn wortels en dan de gehele struik met wortelstronk en al in zijn toekomstige positie leggen. De afgekapte wortelstukken moeten net als de eerder genoemde hak verwijderd worden.

6.3.2 Meerstammigheid

Bij meerstammigheid zult u een keus moeten maken tussen de stammen. Selecteer op vitaliteit en vorm van de stam. (Let daarbij op rotte plekken en legrichting!) De uitgekozen stammen kunt u nu afzonderlijk gaan leggen. Gaten die tijdens het leggen in de heg ontstaan, kunt u opvullen met dood snoeimateriaal. Als er voldoende ruimte is kunt u ook nieuwe struiken bijplanten die u in de toekomst weer gaat leggen.

6.3.3 Voormalig gelegde stam of struik

In een oude vlechthege kunnen nog oude, voorheen gelegde struiken voorkomen. Deze kunt u, indien gewenst, nogmaals leggen. U begint met het omlaag brengen van de oorspronkelijke stam, zodat deze plat op de grond komt te liggen (afb. 7: 1A & 1B). Daarna legt u alle struiken die hier verticaal bovenop gegroeid zijn (2 t/m 7), één voor één (als individuele struiken) in de richting van de beoogde heg.

afb. 7

Legstijlen

In verschillende delen van Europa zijn verschillende stijlen van gelegde heggen terug te vinden. De grote verscheidenheid van stijlen, in een relatief klein gebied, geeft aan dat er overall in de van oudsher behaagde gebieden een vorm van vlechten, leggen, of tuynen toegepast is om vee te keren. Zo werden regio-specifieke stijlen ontwikkeld die op een paar kilometer afstand onderling sterk konden verschillen. Kenmerkend voor alle stijlen is dat ze aangepast werden aan de functie die ze moesten vervullen en aan de eigenschappen van het betreffende gebied.

Pas uw eigen heg aan, aan het doel dat hij zal dienen. Als u voor een regelmatige verjonging van uw heg zorgt, zullen vele generaties na ons er nog van kunnen genieten.

7.1

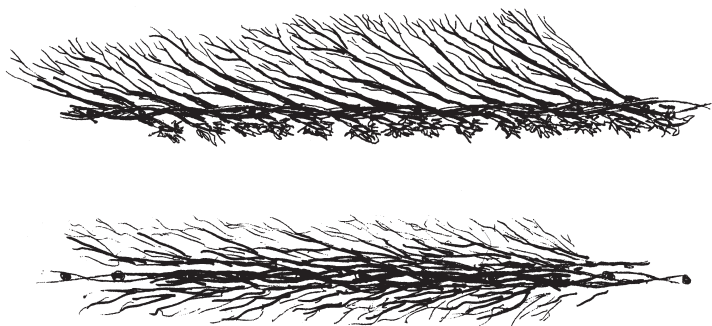
Tweezijdig kerende heg

Als u een heg legt volgens de in hoofdstuk 6 beschreven – en afgebeelde – algemene techniek, ontstaat er een tweezijdig kerende heg. Deze tweezijdige vlechtwijze is de meest gangbare stijl in Nederland (en overige delen van Noord-West Europa).

Doordat de gelegde struiken aan beide zijden door doorn-takken worden afgeschermd is de heg aan beide zijden vee-kerend.

7.2 Eénzijdig kerende heg

Indien u een heg slechts aan één zijde veekerend wilt hebben – bijvoorbeeld omdat zich aan de andere zijde een akker of weg bevindt – kunt u overgaan tot de éénzijdig kerende stijl. Dit komt erop neer dat u bij het leggen alle twijgen naar één zijde van de heg buigt. Doordat de ‘onbeschermde’ zijde goed in het licht komt, kan deze aan de basis vrij opgroeien. Op afbeelding 8 (bovenaanzicht) is het verschil tussen de éénzijdig kerende en de tweezijdig kerende heg te zien.

afb. 8

7.3 Kruisheg

In enkele regio's wordt een heg kruislings gelegd. De struiken zijn zodanig 'om en om' rechts en links gelegd, dat een ruitstructuur ontstaat met hoge sierwaarde. De stammen zullen (als ze van gelijke soort zijn) in de loop der jaren prachtig met elkaar vergroeien.

afb. 9

Nadere informatie over heggenvlecht-demonstraties, workshops, begeleiding, advies en realisatie is te vinden op de website www.vlechthegeen.nl

Nadere informatie over heggenvlecht-
demonstraties, work-shops, begeleiding,
advies en realisatie is te vinden op de
website www.vlechtheppen.nl

Graag hang ik over de heg,
gewoon om naar de zon of maan te kijken
en zonder haast verhalen te vertellen.

In woorden als rozen, woorden als
doornstruiken, eiken of kornoeljes, die zich
in tal van anekdotes door de heg vlechten.

In mijmeringen en associaties.
Met citaten als bessen, als bloesems in de heg,
en hier en daar een doornige,
stekelige stelling in het groen.

Deze vlechtheg markeert een landschap
dat spreekt van een ontspannen samenleving.

Een luisterrijk land,
waar het vreemde paar van 'haast'
en 'tijdverdrijf' geen woning vindt.

Uitgeverij wAarde

ISBN 978-90-76661-05-6

9 789076 661056 >